

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

“TÜRKİYE’DE DEMOKRATİKLEŞME PERSPEKTİFLERİ”
VE
“AB KOPENHAG SİYASAL KRİTERLERİ”

— GÖRÜŞLER VE ÖNCELİKLER —

NO.2:
DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

Eylül 2001
(Yayın No. TÜSİAD-T/2001-09/308)

© 2001, TÜSİAD

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK.'nu uyarınca, kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralananmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

ISBN : 975-8458-24-8

Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin var olduğu Türkiye'de, Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefine ve ilkelere sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır. TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak, uluslararası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesi gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır. TÜSİAD, Türkiye'de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanısıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

TÜSİAD Parlamento İşleri Komisyonu bünyesinde faaliyet gösteren, başkanlığını Komisyon Üyesi Can Parker'in yürüttüğü Siyasi Kriterler Çalışma Grubu'nun koordinatörlüğünde hazırlanan bu çalışmanın "Bir Demokrasi Ögesi Olarak Düşünce Özgürlüğü" başlıklı birinci bölümü Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu, "Hukuksal Anlamda Düşünce Özgürlüğü" başlıklı ikinci bölümü ise Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Süheyl Batum tarafından kaleme alınmıştır .

Eylül 2001

ÖZGEÇMİŞ

Prof. Dr. Süheyl Batum

1955 yılında İstanbul'da doğdu. Orta ve lise öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde tamamladı. Paris I (Pantheon Sorbonne) Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yüksek öğrenimini bitirdi. 1980 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku kürsüsüne asistan olarak girdi. 1985 yılında "Siyasal Katılma Aracı Olarak Referandum" konulu tezi ile doktor, 1990 yılında "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Anayasal Sistemine Etkileri" başlıklı teziyle doçentlik ünvanını aldı. 1996 yılında Galatasaray Üniversitesi'nde profesörlük ünvanını aldı. Galatasaray Üniversitesi'nde 1997-2000 yılları arasında İletişim Fakültesi Dekanlığı görevini üstlendi. Halen Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı olarak görevini sürdürmektedir.

Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu

1973 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden lisans programını tamamlayarak mezun oldu. Bilahare, Amerika Birleşik Devletleri'nde The University of Iowa, Siyaset Bilimi Bölümü'ne devam ederek 1975'te Master of Arts (Yüksek Lisans), 1977'de de Ph. D. (Doktora) programını tamamladı. Uzmanlık dalı Karşılaştırmalı Siyaset olup, bu dal içinde siyasal katılma ve siyasal temsil konularında uzmanlaşan Prof. Kalaycıoğlu'nun "Karşılaştırmalı Siyasal Katılma", "Çağdaş Siyasal Bilim", Ali Yaşar Sarıbay'la birlikte derlediği "Türk Siyasal Hayatı ve Türkiye'de Siyaset: Süreklilik ve Değişim" ve Çiğdem Balım, Cevat Karataş, Gareth Winrow ve Faroz Yasmine ile birlikte derlediği "Turkey: Political, Social and Economic Challenges in the 1990s" adlı beş kitabı ve yedi adet kitap boyutlarında Prof. Dr. Üstün Ergüder, Prof. Dr. Yılmaz Esmer, Prof. Dr. Hamit Fişek, Prof. Dr. Süleyman Özmucur, Prof. Dr. Murat Sertel, Prof. Dr. Nihat Falay ve Umut Özkırımlı ile birlikte kaleme aldığı çeşitli araştırmaların sonuçlarını irdeleyen araştırma raporları, Türkçe ve İngilizce olarak bilimsel, hakemli uluslararası dergi ve kitaplarda yayınlanmış olan makaleleri vardır. Halen demokrasi ve sivil toplum – devlet ilişkileri üzerinde araştırmalar yapmakta olup, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir.

İÇİNDEKİLER

1. BİR DEMOKRASİ ÖĞESİ OLARAK DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	9
1.1. Düşünce Özgürlüğünün Gelişimi	11
1.2. Düşünce Özgürlüğü Uygulamaları: Anglo-Amerikan ve Diğer Demokrasiler.....	13
2. HUKUKSAL ANLAMDA DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	14
2.1. Uluslararası Hukukta Düşünce Özgürlüğü	16
2.2. Düşünce Özgürlüğünün Sınırlanması Sorunu	17
2.2.1. Bazı Ulusal Düzenlemeler ve Uluslararası Belgeler	17
2.2.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	21
2.3. Genel Tespitler.....	23
2.4. Türkiye’de Düşünce Özgürlüğü ve Değişmesi Zorunlu Anayasa ve Yasa Hükümleri	26
EK: TÜRKİYE’DE DEĞİŞMESİ GEREKECEK DİĞER MEVZUAT ÖRNEKLERİ.....	43

1. BİR DEMOKRASİ ÖĞESİ OLARAK DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ*

Demokrasi, Amerikan Başkanları'ndan Abraham Lincoln'un formüle etmiş olduğu en kısa tanımıyla halkın, halk tarafından ve halk için yönetimi olarak kabul edilecek olursa, bu rejimde siyasal kararları alacak olan siyasal seçkinlerin (otoritelerin) belirlenmesi ve onların alacakları kararların içeriğinin saptanmasına etkide bulunulması, halk tarafından böylece makul olarak kabul edilecek kararların yine halkın belirleyeceği bir uygulaması söz konusu olacaktır. Bu rejimin çalışabilmesi için gerekli olacak hususlar halkın siyasal kararlar üzerindeki etkisini, diğer bir deyimle siyasal katılmayı mümkün kılacak olan düzenlemeler, yapı ve kurumlardır. Bu düzenlemeler arasında en önemli olanlar siyasal seçkinlerin seçilmesi, siyasal karar ve siyasal gelişmeler hakkında bilgi ve enformasyon sahibi olunabilmesi, bu hususlarda halkın tepkisinin açıkça saptanabilmesi ve halkın eğilimlerinin siyasal kararlara yansımasıdır. Öncelikle, halkın siyasete katılabilmesi ve çeşitli konu ve aday arasından tercihte bulunabilmesi için alınacak siyasal kararların neler olduğu, ne zaman bu konuda karar alınabileceği ve kimlerin bu kararların alınmasında rol oynayacağından haberdar olması gerekir. Ancak, o zaman halk ve onu oluşturan bireyler söz konusu siyasal kararların kendilerine olabilecek olası etkilerini irdeleyebilecek ve onları desteklemek veya engellemek üzere harekete geçebilecektir. Bu nedenle haber alma özgürlüğü demokrasinin en temel ve vazgeçilmez öğelerinden birisini oluşturur.

Benzer olarak bireyler hem tek tek, hem de halk olarak bir hususta karar verebilmek için kendi aralarında tartışmak, görüşmek, müzakere etmek gereğini duyacaklardır. Zaten haberleşmenin tamamen resmi kanallardan ve sadece basın ve yayın kuruluşları aracılığıyla yapıldığı bir toplum da yoktur. Haberlerin bir kısmı gayriresmi olarak, fısıltı gazetesi aracılığıyla yayılacaktır. Bunun önlenebilmesi de olanaksızdır. Demokrasilerde bu tür bir haberleşme ortamı daha da gelişecektir. Haber ve bilgi yayılmasının doğal bir uzantısı olarak görüş alışverişi, fikir tartışması, çıkarların dillendirilmesi, eleştiri ve hatta şikayet ortaya çıkacaktır. Halinden memnun olmamak ve şikayet doğal bir toplumsal veya insani olgu olup, özellikle hızlı değişim içinde olan toplumlar yaygın olarak yaşanan bir durumdur. Demokrasi ile yöne-

(*) Anayasamızda "düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü" olarak anılan kavram üzerinde terminolojik birlik sağlanamamıştır. Bu raporda kavram, genel kullanıma uygun ve kısa olması bakımından "düşünce özgürlüğü" olarak geçecektir

tilmekte olan toplumlardaki hızlı değişim dönemlerinde yakınma, Şikayet ve tartışmaların daha yoğun bir biçimde yaşanacağı da düşünölmelidir. İnsanların serbestçe Şikayet edebildikleri, sıkıntı, dert, talep ve dileklerini dillendirebildikleri rejim de demokrasiden başkası olamaz. Bu nedenle, aslında demokrasi toplumsal ve insani süreçlerle doğal olarak uyumlu olan bir rejim türüdür, çünkü demokrasi insanların gayet doğal olarak yaptıkları bir Őeye, yani Şikayet, sızlanma, dert yanma gibi olguların hoşgörö ile karşılanmasına dayanan bir içeriktir.

Zedelenen veya tehdit altında hissedilen çıkarların, olası yararların, fikir, duygu ve taleplerin ifadelendirilmesi sadece demokrasilerde ortaya çıkmamakla birlikte, halk için yönetimi esas alan bir rejim tipi olan demokraside, halkın tercih, duygu, çıkar ve eğilimlerini dikkate almak esas olmaktadır. Genel bir adla halkın talepleri olarak tanımlayacağımız bu olguların ifadelendirilmesinin özgür olması demokrasinin temel bir ögesi olmak zorundadır. Zaten, ancak taleplerin özgürce ifade edilmesi ve savunulması yoluyla halkın siyasal kararlara katılması söz konusu olabilir. Demokrasinin işlerlik kazanabilmesi için, halkın temsilcilerinin kamu mercilerine seçilmesini takiben, onların halk adına alacakları kararların halk için uygulanabilmesi, halkın vereceği tepkilerin izlenmesi, kaydedilmesi ve ona göre kamu politikalarının şekillendirilmesi ile mümkündür. Bu nedenle, taleplerin ifadelendirilmesi, tepkilerin olumlu ve olumsuz olarak dillendirilmesi kritiktir. Bunun bir uzantısı olarak halkın dernekleşerek taleplerini daha güçlü bir biçimde ifadesinin sağlanması ve bu sürecin sonunda siyasal parti gibi örgütleri özgürce vücuda getirip siyasal hayata katılabilmesi demokrasinin halk için halk tarafından işletilen bir rejim olması açısından zorunludur.

Çağdaş demokrasileri popölist plebisitlerden ibaret olmaktan çıkartan, dolayısıyla otoriter ve totaliter uygulamalardan ayırarak demokrasiyi her an işleyen, sürekli bir uygulama veya yaşantı biçimi haline getiren ögelerin başında taleplerin özgürce ifadelendirilmesi gelmektedir. Halk ile yönetim arasındaki ilişkiler, (ki çağdaş demokrasiler birer temsili demokrasidir ve halk da kendi saptadığı temsilcileri eliyle yönetilir), halkın taleplerinin özgürce ifade edilemediği bir ortamda zayıflayarak çift yönlö olmak yerine, yönetimden halka doğru uzanan karar ve emirler haline dönüşür. Bu koşullarda, halkın taleplerinin kamu politikalarına yansması giderek olanaksız hale gelecek, yönetimin halk için olduğunun kanıtlanması ve demokrasinin işlerliği tehlikeye düşecektir. İşte bu nedenledir ki düşünce özgürlüğü demokrasinin vazgeçilemez koşullarından birisi olmak zorundadır.

1.1. Düşünce Özgürlüğünün Gelişimi

Gerek çağdaş demokrasilerin işleyiş ilkelerinin oluşması ve yerleşmesi, gerek birey ve kurumların buna uyum göstermesi belirli bir süreç sonunda ortaya çıkmıştır. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da onsekizinci yüzyılda başlayan ve ondokuzuncu yüzyılda ivme kazanan değişimler, endüstri devrimi, kapitalizm, kentleşme ve kentsel orta sınıfların ağırlığının arttığı bir toplumsal yapıda kitlesellenen siyasetle birlikte çağdaş demokrasinin oluşumunda temel rol oynamışlardır. Bu toplumsal değişimlerle eşanlı olarak ortaya çıkan düşünce iklimindeki ve zihniyetlerdeki değişimler, demokrasinin kültürel ortamını (milieu) da oluşturmakta yardımcı olmuştur. Aynı süreç, kilise (din) kurumuna ve dini dogmaların bir kereliğine ve mükemmelen kurulmuş kutsal devlet anlayışına karşı, bireyin usuna dayalı (rasyonel) davranışlardan oluşan girişim, uzlaşma ve anlaşmalarla kurulan yapılar, kurumlar ve devlet anlayışına doğru dönüşümü hızlandırmıştır. Özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da düşünce özgürlüğünün gelişmesi, dini sansür faaliyetlerinin aşılabilmesiyle olmuştur. Özellikle kıta Avrupası'nda düşünce özgürlüğü önündeki en önemli engel, başta Papalık yönetimi (Vatikan) olmak üzere tüm Hristiyan mezhep ve kiliselerinin dogmatik bir bakış açısına sahip olmaları ve çeşitli görüş ve inanışların aynı zamanda doğru olabileceği fikrini (*heterodoxy*) kabul etmemesi olmuştur. Aydınlanma Çağı ile birlikte dinde başlayan reform hareketleriyle, dini olan ile dünyevi olanı ayrı telakki etme ve dünyevi olanı usa vurarak anlama ile belirlenen gelişmeler insan düşüncesi ve hayal ürününe genişleyen bir alan yaratmıştır. Düşüncenin özgür ifadesi, özellikle sanat, bilim ve edebiyatta genişleyen bir alan bulmaya başlamıştır. Felsefede ortaya çıkan birey merkezli düşünce akımı olan liberalizm de düşüncenin özgürce ifadesinde genişleyen bu alana katkıda bulunmuştur.

Özellikle Thomas Hobbes, John Locke, ve Jean Jacques Rousseau tarafından temelleri atılan liberal felsefi yaklaşıma göre yeni bir devlet anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa göre devlet, bireylerin veya toplumun korunma, savunma, güvenlik gibi bir takım zaruretlerin doğurduğu, veya bireylerin toplumsal yaşantıyı mümkün kılmak ve kendi esenliklerini (*well-being*) temin etmek için oluşturdukları bir düzenlemedir. Devlet olgusunun temelinde bireyler arasında bir uzlaşma ve anlaşma (*social contract*) yatmaktadır. Bireylerin gönüllü girişi ve rızalarıyla devlet onların güvenlik ve refahını temin etmek için kurulmuştur. Devlet öncesi dünyanın oluşturduğu koşullarda "hayvani, kısa, tiksindirici" bir biçimde yaşamaktan bıkan birey-

ler, "insani" (humane) veya iyi muamale görecekları ilişkiler içinde bir toplumda daha uzun bir hayatı, güvenlik ve esenlik içinde sürdürmek üzere devleti oluşturmuşlardır. Devlet böylece insan dehasının ürünü olan, kutsal ve metafizik kökleri olmayıp, doğal, toplumsal ve ussal bir siyasal yapı olarak kabul edilebilmiştir. Bu devlette birey olabildiğince özgür bir biçimde kendi usunun rehberliğinde mutluluğu ve esenliği arayarak yaşayabildiği ölçüde toplumsal ve bireysel refahın da artacağı varsayılmıştır. Böylece, bireyin usunu serbest bırakacak, bireysel özgürlüğü teşvik ederek onun girişimiyle işleyen yapı ve kurumlardan oluşan siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatı oluşturan devlet fikri yaygınlaşmaya başlamıştır. Çağdaş demokrasi bireyin usundan, özgür vicdan ve iradesinden türeyen devlet fikriyle bağdaşan bir siyasal rejim uygulaması olmuştur.

Demokrasi, sonuç itibarıyla halkın kararları ve onların dayandığı tercihlerden ibaret olarak görülebilir. Birey ve toplumların tercihleri bir kereliğine oluşan ve değişmez tutum veya tavırlardan ibaret değildir. Bu tercihlerin belirlenmesini etkileyen çıkarlar, inançlar, değer, tutum ve fikirler değiştikçe tercihler de, onlara dayanan kararlar da değişecektir. Demokrasi rejimi sadece değişen kararların varlığını kabul etmekle kalmayıp, bunun iyi bir şey olduğunu da kabul eden bir içeriktedir. Muhalefette dile getirilen bir düşünce, eğer geçerli bir içerikteyse, o zaman önünde sonunda çoğunluk tarafından kabul görecektir. Zaten geçerliliği olmayan bir düşüncenin geniş kitleler tarafından da kabul edilmesi ve onda ısrar edilmesi mümkün olmayacaktır. Özellikle, yerleşik demokrasilerin dayandığı profesyonel orta sınıf, geçerli olacak ve olmayacak olan düşünceleri birbirinden ayırmakta da zorlanmayacaktır. Üstelik demokrasilerde bu tür "muhalif" fikirlerin zaman içinde genel kabul görebilmeleri, uygulamalara sert tepkilerin doğmasını, büyük çalkalanmalarla toplumsal ve siyasal değişimler olmasını da engelleyecektir. Halkın kararlarını etkilemek için değişik fikir, düşünce ve bakış açıları sergilemek demokrasi ile yönetilen rejimlerde en doğal ve arzulanan faaliyetlerdir. Hatta değişik ve aykırı düşünce (*dissent*) demokraside doğal bir kültür ortamı (çoğulculuk) ve hoşgörü konusudur. Zaten toplumdaki diğer bireyler gibi düşünmemek suretiyle üretilen fikirler toplumdaki buluş, yenilik ve değişimi sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında demokrasi değişime veya dönüşüme açık bir rejim özelliği göstermektedir. Bunun da temel öğelerinden birisi fikir ikliminde, zihniyet ve düşüncelerde sürekli değişikliğe açık bir ortam oluşturmaktır. O zaman düşüncenin ifadesinin olabildiğince özgür olması demokrasiye işlerlik kazandıracak demektir.

1.2. Düşünce Özgürlüğü Uygulamaları: Anglo-Amerikan ve Diğer Demokrasiler

Bu görüşten hareket eden Amerikan demokrasisinde düşünce özgürlüğünün sınırları son derece geniş olarak, adeta sınırsız olarak kabul edilmektedir. Bu görüşten hareket edilirse, özgürce ifade edilecek açıklama ve isnatlar sonrasında oluşacak bir eylem suç oluşturacak bir nitelik taşırsa, o zaman cezalandırılacak olan da işlenen suç veya ona konu olan eylem olarak kabul görmektedir. Bu açıdan bakıldığında, örneğin, ırkçı bir nutuk Amerikan hukukuna göre suç oluşturmamaktadır. Bununla birlikte, özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında, ifadenin bir suçu teşvik etmeye ve toplumsal düzeni yıkmaya yönelik bir tehdit oluşturmaya çok yakın olması durumunda, sınırlandırılabilceği düşünülmüştür. Ancak, burada da düşüncenin ifadesi ile suçun oluşması arasında son derece yakın bir ilişkinin bulunması gerekeceği genel kabul görmüş bulunmaktadır. Bu nedenle ifadenin sınırlandırılması veya sansür uygulamaları savaş, ayaklanma gibi fevkalade istisnai koşullarda Amerikan siyasetinin gündemine gelebilmiştir. İfade özgürlüğü kural, sansür çok büyük ölçüde istisnadır. Hükümetin ifadeleri sansüre teşebbüs ettiği izleniminin doğması, genellikle siyasi olarak ağır bir bedel ödenmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle, Amerikan Başkanı, Kongre ve Yüce Mahkeme düşünce özgürlüğünü geliştirmek hususunda adeta birbirleriyle yarışmaktadırlar. Örneğin, 1990'larda Amerikan bayrağını yakarak devleti protesto eden seçmenleri, Yüce Mahkeme muhalif görüşler belirterek düşünce özgürlüklerini kullanmakta olan kişiler olarak kabul etmiştir. Bu durumda, Amerikan vatandaşlarının ABD bayrağını yakmakta özgür olduklarını ve bu yolla fikirlerini ifade ettiklerini kararlaştırarak, Yüce Mahkeme Amerikan hukukunu buna göre biçimlendirmiştir.

Benzer olarak İngiltere, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya gibi Anglo-Sakson ülkelerde de kuramsal olarak (doktrinde) düşünce özgürlüğü adeta sınırsız olarak kabul edilmektedir. Ancak, uygulamada bu ülkelerde de iftira, fitne ve fesat amaçlı propaganda, Tanrı hakkında kötü konuşmak (küfür, *blasphemy*), kişilik haklarına tecavüz ve hakaret gibi durumlar suç olarak kabul edilmiştir. Bu hususlar düşünce özgürlüğünü sınırlamak üzere sansür mevzuatının oluşturulmasında kullanılmış ve zaman zaman oldukça katı uygulamalara yol açmışlardır. Özellikle 19. yüzyılda burada saymış olduğumuz suçlara dayanarak siyasal fikirlerin ve özellikle muhalefetteki parti ve kişilerce açıklanması engellenmeye çalışılmıştır. Ancak, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yukarıda sayılan türden betimlemelere dayanarak siya-

sal fikirlerin özgürce ifadesinin sınırlandırılması, Anglo-Amerikan ülkelerde artık mümkün olamayacak bir noktaya gelinmiştir. Siyasi muhaliflere yapılan hakaret artık kolay kolay dava konusu olmamaktadır. Nitekim, 1990'lardan itibaren seçim kampanyaları bile tamamen adayların birbirine çamur atması üzerine kurulabilmektedir. Bununla beraber, özellikle savaş dönemlerinde, (ki ABD'nde Soğuk Savaş'ın başladığı yılları da buna dahil edebiliriz), belirli siyasal görüşte olanların fikir ve düşünce açıklamalarına, hatta kendilerini savunmalarına bile fırsat tanınmadığı dönemler ortaya çıkabilmiştir. 1940'ların sonu ile 1950'lerin başında McCarthy dönemi olarak anılan zamanda ABD'nde "komünist avı" bir siyasal kampanya halinde sürdürülmüş, sadece siyasal fikirlerinden dolayı işlerinden olanlar, çeşitli hapis cezalarına çarptırılanlar olmuştur. Benzer olarak, yine ABD'nde, İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Japon asıllı Amerikan vatandaşlarının temerküz kamplarına konulmaları özgürlüklerin ciddi kısıtlamalarının uygulandığı dönemlere ait bir başka örneği oluşturmaktadır.

Üstelik yakın tarihlerinde büyük facialar yaşamış, demokrasiyi kendiliklerinden sürdürmek becerisi gösterememiş bazı endüstri-ötesi toplumlarda, örneğin Almanya, İtalya veya Japonya'da ifade özgürlükleri geniş sınırlara sahip değildir. Irkçı ve militarist söylemler ve onları yayan örgütler zaman zaman mahkeme kararlarıyla yasaklanmakta ve bu durum demokrasinin sürdürülebilmesi için elzem olarak kabul edilmektedir. Örneğin, İtalya'da adında "faşist" kavramı bulunan dernek kurulması yasaktır. Almanya'da Nazi veya neo-Nazi parti kurmak yasaklanabilmektedir. Bu tür kuruluşların faaliyetlerinin demokrasiyi yok edebileceği kuşkusuz Dünya Savaşı'nın üzerinden yarım asır geçmesine karşın ortadan kalkmamıştır. Bu nedenle, endüstri-ötesi demokrasilerde tek bir standardın bulunduğunu öne sürmek zordur.

Ancak, uygulamadaki farklar ne olursa olsun, bugün yerleşik demokrasilerde gelinmiş olan noktada ifadenin sansürü anlamına gelebilecek her türlü uygulamaya halk tarafından soğuk bakılmaktadır. İfadenin olabildiğince özgür olması, veya herhangi bir kısıtlama olmaksızın düşüncelerin açıklanması esprisinin genel kabul görmesi ve bir kural olarak uygulamaya da yanışması çağdaş demokrasi olmanın temel bir koşulu, ögesi olarak yerleşik demokrasilerde genel kabul görmektedir.

2. HUKUKSAL ANLAMDA DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

Düşünce özgürlüğü, günümüzde, bazı anayasalarda (örneğin 1982 Anayasası 25 ve 26. maddeler) ya da uluslararası belgelerde, iki yönünün yani "düşünme" ve "o

düşünceleri açıklama" boyutunun ayrı ayrı düzenlenmesine karşın, esas olarak, bu düşüncelerin gün ışığına çıkması aşamasından itibaren hukuk düzenini ilgilendiren bir kavram olarak önem kazanmaktadır.

Düşüncelerin insanların kafasındayken sorgulanması ve insanların kafalarının içindeki düşünceler nedeniyle baskı ve zorlamaya maruz kalmaları, artık Ortaçağın karanlıklarında kalmıştır ve Engizisyon dönemlerini hatırlatmaktan öteye bir anlam taşımamaktadır.

Bu nedenle, uluslararası belgelerde ve anayasalarda, ayrı bir hak biçiminde düzenlenmekle birlikte, düşünce özgürlüğünün, sadece insanların kafasında kalan bölümünün güvence altına alınmış olması, günümüzde, rejimlerin, demokratik ya da demokratik olmayan rejimler olarak sınıflandırılmasında büyük bir önem taşımamaktadır.

Dolayısıyla, günümüzde, **düşünce özgürlüğü kapsamında, insanın serbestçe düşünce ve bilgilere ulaşabilmesi, edindiği düşünce ve kanaatlerden dolayı kınanmaması ve bunları tek başına ya da başkaları ile birlikte, çeşitli yollardan serbestçe açıklayabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi** boyutları yer almaktadır.

Bu üç alan, yani düşüncelere ulaşabilme, düşüncelerinden ötürü kınanmama, bunları bireysel olarak ya da örgütlü olarak serbestçe açıklayabilme ve yayabilme hakkı bir bütün oluşturur. Bu nedenle, dar anlamda "düşünce özgürlüğü" aynı zamanda, basın özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, demek kurma özgürlüğü, siyasi parti kurma ve siyasi partilere girme hakkı gibi birçok hak ve özgürlüğün de temelinde yer almaktadır .

Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, birçok kararında, "Sözleşmenin 10.maddesinde güvence altına alınan düşünce özgürlüğünün aynı zamanda, özellikle 11.maddede yer alan örgütlenme özgürlüğünün"¹ olmak üzere, birçok hak ve özgürlüğün de temelini oluşturduğuna² dikkat çekmektedir.

(1) Türkiye Birleşik Komünist Partisi/Türkiye, 30.01.1998 – Refah Partisi ve diğerleri/Türkiye, 31.07.2001 par. 43.

(2) Bowman/ İrlanda, 19.02.1998.

2.1. Uluslararası Hukukta Düşünce Özgürlüğü

1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinin kabulünden itibaren, düşünce özgürlüğü (madde 11), liberal demokrasiler açısından temel hak ve özgürlükler listesinin en temel unsurlarından birini oluşturmaktadır.

Bu niteliği ile, düşünce özgürlüğü, tüm demokratik ülkelerin Anayasalarında, ilgili yasalarında ve insan haklarına ilişkin uluslararası belgelerde düzenlenmiş ve güvence altına alınmıştır.

Tüm ülkelerin Anayasalarının yanı sıra, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesinde, 1966 tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 19. maddesinde, 1969 tarihli Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. maddesinde, 1975 tarihli Helsinki Sonuç Bildirgesi'nde ve onunla başlayan AGİT süreci içinde yer alan tüm belgelerde, "düşünce ve düşünceleri açıklama özgürlüğü" demokrasi-nin temel koşullarından biri olarak düzenlenmiştir.

Bunların yanı sıra, özellikle Türkiye'nin de taraf olduğu ve Avrupa demokratik ülkelerinin Anayasası niteliğinde olan ve bu nedenle Türkiye açısından daha da önem taşıyan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi de bu özgürlüğe yer vermektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi düşünce özgürlüğünü sadece tanımakla yetinmemiş, bu özgürlüğü, "demokratik siyasal sistemin en temel, en vazgeçilmez unsurlarından biri olarak" kabul etmiştir. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre;

"Düşünceleri açıklama özgürlüğü, demokratik toplumun temel dayanaklarından, kişinin ilerleyip gelişmesinin temel koşullarından birini oluşturur. Hatta, düşünceleri açıklama özgürlüğü, sadece olağan karşılanan, zararsız ya da önemsiz görülen bilgiler ya da düşüncelerin açıklanması bakımından değil, tam tersine, ayrıca Devlete ve toplumun belirli bir bölümüne aykırı gelen, kural dışı, onları şoke eden, rahatsız eden düşüncelerin açıklanması açısından da geçerlidir... Demokratik toplumun en önemli unsurlarını oluşturan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik (açık düşünce) bunu gerektirir"

3

(3) *Handyside/İngiltere*, 7.12.1976 – *Sunday Times/İngiltere*, 26.4.1979 – *Lingens/Avusturya*, 8.7.1986 – *Barthold/Almanya*, 5.3.1985 – *Castells/İspanya*, 23.4.1992 – *Piermont/Fransa*, 27.4.1995 ve dipnotlarda yer alan tüm Türkiye ile ilgili kararlar.

2.2. Düşünce Özgürlüğünün Sınırlanması Sorunu

Düşünceleri açıklama özgürlüğü açısından tartışılması gereken en önemli hususların başında, bu özgürlüğün sınırlanıp sınırlanamayacağı ve sınırlamanın nereye kadar yapılabileceği, diğer bir söyleyişle "**sınırlamanın sınırının**" ne olacağı konusu gelmektedir.

2.2.1 Bazı Ulusal Düzenlemeler ve Uluslararası Belgeler

Ulusal mevzuatlar ve uluslararası belgeler, Devletin tüm özgürlükleri sınırlamasında olduğu gibi, düşünce özgürlüğü alanında da birtakım sınırlama nedenlerine ve bundan da önemlisi "sınırlamaya sınır" ölçütlerine yer vermektedir.

Örneğin 1982 Anayasasının 13-14-26. maddelerinde ve yasal düzenlemelerimizde (aşağıda ayrıntılı olarak yer verilmektedir) olduğu gibi, Fransız Ceza Kanunu'nun 412/8, 413/3, 413/4. maddeleri, Basın Kanunu'nun 23, 24 ve 24 bis maddeleri, Almanya Ceza Kanunu'nun 130, 130 a, 131 ve 189. maddeleri, Avusturya'da Nasyonal Sosyalizmin Yasaklanmasına İlişkin Kanun'un 3 h kısmı bu tür sınırlama ölçülerine ve nedenlerine yer veren çeşitli ulusal düzenlemelere örnek teşkil etmektedir.

Fransız Ceza Kanunu

Article 410-1: Les intérêts fondamentaux de la nation s'entendent au sens du présent titre de son indépendance, de l'intégrité de son territoire, de sa sécurité, de la forme républicaine de ses institutions, des moyens de sa défense et de sa diplomatie, de la sauvegarde de sa population en France et à l'étranger, de l'équilibre de son milieu naturel et de son environnement et des éléments essentiels de son potentiel scientifique et économique et de son patrimoine culturel.

"Bu bölümde yer alan temel ulusal yararlar kavramından, ulusun bağımsızlığı, ülkesi nin bölünmezliği, güvenliği, kurumlarının cumhuriyetçi biçimi, savunması ve dış politika araçları, Fransa'daki ve dış ülkelerde yerleşik yurttaşlarının çıkarları, doğal çevresi nin dengesi, bilimsel ve ekonomik gücünün ve kültürel malvarlığının temel unsurları anlaşılmalıdır."

Article 412-8: Le fait de provoquer à s'armer contre l'autorité de l'Etat ou contre une partie de la population est puni de cinq ans d'emprisonnement et de 500 000 F d'amende. Lorsque la provocation est suivie d'effet, les peines sont portées à trente ans de détention criminelle et à 3 000 000 F d'amende. Lorsque la provocation est commise par la voie de la presse écrite ou audiovisuelle, les dispositions particulières des lois qui régissent ces matières sont applicables en ce qui concerne la détermination des personnes responsables.

"Devletin güçlerine ve otoritesine ya da halkın bir bölümüne karşı silahlanma ve silahlı kalkışmayı tahrik ve teşvik edenler..... Eğer tahrik ve teşvik neticesinde, istenilen sonuç elde edilirse,.....Yukarıda sözü edilen tahrik ve teşvik suçunun yazılı ve sözlü basın araçları ile işlenmesi durumunda....."

Article 413-3: Le fait, en vue de nuire à la défense nationale, de provoquer à la désobéissance par quelque moyen que de soit des militaires ou des assujettis affectés à toute forme du ser-

vice national est puni de cinq ans d'emprisonnement et de 500 000 F d'amende. Lorsque la provocation est commise par la voie de la presse écrite ou audiovisuelle, les dispositions particulières des lois qui régissent ces matières sont applicables en ce qui concerne la détermination des personnes responsables.

"Ulusal güvenliği tehlikeye düşürmek kastı ile, her ne yolla olursa olsun, askerleri ya da askerlik hizmetinde bulunanları, kanunlara itaatsizliğe tahrik ve teşvik edenler,... Tahrik ve teşvik suçunun yazılı ve sözlü basın araçları ile işlenmesi durumunda..."

Article 413-4: Le fait de participer à une entreprise de démoralisation de l'armée en vue de nuire à la défense nationale est puni de cinq ans d'emprisonnement et de 500 000 F d'amende. Lorsque l'infraction est commise par la voie de la presse écrite ou audiovisuelle, les dispositions particulières des lois qui régissent ces matières sont applicables en ce qui concerne la détermination des personnes responsables.

"Ulusal güvenliği tehlikeye düşürmek kastı ile, silahlı kuvvetlerin moralinin bozulma sınırı hedef alan faaliyetlerde bulunanlar,.... Söz konusu suçun yazılı ve sözlü basın araçları ile işlenmesi durumunda,...."

Fransız Basın Kanunu

Article 23: Seront punis comme complices d'une action qualifiée crime ou délit ceux qui, soit par des discours, cris ou menaces proférés dans des lieux ou réunions publics, soit par des écrits, imprimés, dessins, gravures, peintures, emblèmes, images ou tout autre support de l'écrit, de la parole ou de l'image vendus ou distribués, mis en vente ou exposés dans des lieux ou réunions publics, soit par des placards ou des affiches exposés au regard du public, soit par tout moyen de communication audiovisuelle, auront directement provoqué l'auteur ou les auteurs à commettre ladite action, si la provocation a été suivie d'effet.

Cette disposition sera également applicable lorsque la provocation n'aura été suivie que d'une tentative de crime prévue par l'article 2 du code pénal .

"Kamuya açık yerlerde ya da toplantılarda, nutuk, bağırma, tehdit etme yolları ile ya da her tür yazı, basılı kağıt, resim, gravür, boya, amblem, görüntü aracılığı ile ya da her tür iletişim araçları ile, bir suçun işlenmesini doğrudan tahrik eden kişiler, bu tahrik ve teşvik neticesinde söz konusu suçun işlenmiş olması durumunda, suç ortağı olarak kabul edilirler....."

Article 24: Seront punis de cinq ans d'emprisonnement et de 300 000 F d'amende ceux qui, par l'un des moyens énoncés à l'article précédent, auront directement provoqué, dans le cas où cette provocation n'aurait pas été suivie d'effet, à commettre l'une des infractions suivantes :

1° Les atteintes volontaires à la vie, les atteintes volontaires à l'intégrité de la personne et les agressions sexuelles, définies par le livre II du code pénal;

2° Les vols, les extorsions et les destructions, dégradations et détériorations volontaires dange-reuses pour les personnes, définis par le livre III du code pénal.

Ceux qui, par les mêmes moyens, auront directement provoqué à l'un des crimes et délits portant atteinte aux intérêts fondamentaux de la nation prévus par le titre Ier du livre IV du code pénal, seront punis des mêmes peines.

Seront punis de la même peine ceux qui, par l'un des moyens énoncés en l'article 23, auront fait l'apologie des crimes visés au premier alinéa, des crimes de guerre, des crimes contre l'humanité ou des crimes et délits de collaboration avec l'ennemi.

Seront punis des peines prévues par l'alinéa 1er ceux qui, par les mêmes moyens, auront provoqué directement aux actes de terrorisme prévus par le titre II du livre IV du code pénal, ou qui en auront fait l'apologie.

Tous cris ou chants séditieux proférés dans les lieux ou réunions publics seront punis de l'amende prévue pour les contraventions de la 4e classe.

Ceux qui, par l'un des moyens énoncés à l'article 23, auront provoqué à la discrimination, à la haine ou à la violence à l'égard d'une personne ou d'un groupe de personnes à raison de leur origine ou de leur appartenance ou de leur non-appartenance à une ethnie, une nation, une race ou une religion déterminée, seront punis d'un an d'emprisonnement et de 300000 F d'amende ou de l'une de ces deux peines seulement .

En cas de condamnation pour l'un des faits prévus par l'alinéa précédent, le tribunal pourra en outre ordonner :

1° Sauf lorsque la responsabilité de l'auteur de l'infraction est retenue sur le fondement de l'article 42 et du premier alinéa de l'article 43 de la présente loi ou des trois premiers alinéas de l'article 93-3 de la loi n° 82-652 du 29 juillet 1982 sur la communication audiovisuelle, la privation des droits énumérés aux 2° et 3° de l'article 131-26 du code pénal pour une durée de cinq ans au plus ;

2° L'affichage ou la diffusion de la décision prononcée dans les conditions prévues par l'article 131-35 du code pénal.

"Önceki maddede yer alan araçlardan herhangi biri ile, aşağıda yer alan suçların işlenmesini doğrudan tahrik eden kişiler, bu tahrik ve teşvik neticesinde söz konusu suç işlenmemiş olduğu takdirde,.....".

Article 24 bis: Seront punis des peines prévues par le sixième alinéa de l'article 24 ceux qui auront contesté, par un des moyens énoncés à l'article 23, l'existence d'un ou plusieurs crimes contre l'humanité tels qu'ils sont définis par l'article 6 du statut du tribunal militaire international annexé à l'accord de Londres du 8 août 1945 et qui ont été commis soit par les membres d'une organisation déclarée criminelle en application de l'article 9 dudit statut, soit par une personne reconnue coupable de tels crimes par une juridiction française ou internationale.

Le tribunal pourra en outre ordonner :

1° L'affichage ou la diffusion de la décision prononcée dans les conditions prévues par l'article 131-35 du code pénal.

"..... de belirdendiği şekli ile, insanlığa karşı suç kabul edilen bir suçun ya da suçların varlığını ve işlenmiş olduğunu, bu Kanunun 23. maddesinde yer alan araçlardan herhangi biri ile, inkar eden kişiler,"

Almanya Ceza Kanunu

§ 130 Volksverhetzung (1) Wer in einer Weise, die geeignet ist, den öffentlichen Frieden zu stören, 1. zum Haß gegen Teile der Bevölkerung aufstachelt oder zu Gewalt- oder Willkürmaßnahmen gegen sie auffordert oder

2. die Menschenwürde anderer dadurch angreift, daß er Teile der Bevölkerung beschimpft, böswillig verächtlich macht oder verleumdet, wird mit Freiheitsstrafe von drei Monaten bis zu fünf Jahren bestraft. (2) Mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe wird bestraft, wer

1. Schriften (§ 11 Abs. 3), die zum Haß gegen Teile der Bevölkerung oder gegen eine nationale, rassische, religiöse oder durch ihr Volkstum bestimmte Gruppe aufstacheln, zu Gewalt- oder

Willkürmaßnahmen gegen sie auffordern oder die Menschenwürde anderer dadurch angreifen, daß Teile der Bevölkerung oder eine vorbezeichnete Gruppe beschimpft, böswillig verächtlich gemacht oder verleumdet werden,

a) verbreitet, b) öffentlich ausstellt, anschlägt, vorführt oder sonst zugänglich macht, c) einer Person unter achtzehn Jahren anbietet, überläßt oder zugänglich macht oder d) herstellt, bezieht, liefert, vorrätig hält, anbietet, ankündigt, anpreist, einzuführen oder auszuführen unternimmt, um sie oder aus ihnen gewonnene Stücke im Sinne der Buchstaben a bis c zu verwenden oder einem anderen eine solche Verwendung zu ermöglichen, oder

2. eine Darbietung des in Nummer 1 bezeichneten Inhalts durch Rundfunk verbreitet. (3) Mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren oder mit Geldstrafe wird bestraft, wer eine unter der Herrschaft des Nationalsozialismus begangene Handlung der in § 220a Abs. 1 bezeichneten Art in einer Weise, die geeignet ist, den öffentlichen Frieden zu stören, öffentlich oder in einer Versammlung billigt, leugnet oder verharmlost. (4) Absatz 2 gilt auch für Schriften (§ 11 Abs. 3) des in Absatz 3 bezeichneten Inhalts. (5) In den Fällen des Absatzes 2, auch in Verbindung mit Absatz 4, und in den Fällen des Absatzes 3 gilt § 86 Abs. 3 entsprechend.

"kamu düzeni ve barışı için tehlikeli olabilecek şekilde, halkı, kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden, halkın bir bölümü hakkında keyfi ve zorlayıcı önlemler alınmasını teşvik eden, başkalarının haysiyet ve onurunu zedeleyen, hakaret eden, iftira eden kişiler,...." -

Halkı, din ve diğer ulusal nitelikler arasında farklılık gözetmek suretiyle, kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden, bu farklılık nedeniyle, halkın bir bölümü hakkında keyfi ve zorlayıcı önlemler alınmasını teşvik eden kişiler,...." -

§ 130a Anleitung zu Straftaten (1) Wer eine Schrift (§ 11 Abs. 3), die geeignet ist, als Anleitung zu einer in § 126 Abs. 1 genannten rechtswidrigen Tat zu dienen, und nach ihrem Inhalt bestimmt ist, die Bereitschaft anderer zu fördern oder zu wecken, eine solche Tat zu begehen, verbreitet, öffentlich ausstellt, anschlägt, vorführt oder sonst zugänglich macht, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft. (2) Ebenso wird bestraft, wer 1. eine Schrift (§ 11 Abs. 3), die geeignet ist, als Anleitung zu einer in § 126 Abs. 1 genannten rechtswidrigen Tat zu dienen, verbreitet, öffentlich ausstellt, anschlägt, vorführt oder sonst zugänglich macht oder 2. öffentlich oder in einer Versammlung zu einer in § 126 Abs. 1 genannten rechtswidrigen Tat eine Anleitung gibt, um die Bereitschaft anderer zu fördern oder zu wecken, eine solche Tat zu begehen. (3) § 86 Abs. 3 gilt entsprechend.

"kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven, diğer kişileri bu cürmün işlenmesine tahrik eden kişiler,...."

§ 131 Gewaltdarstellung (1) Wer Schriften (§ 11 Abs. 3), die grausame oder sonst unmenschliche Gewalttätigkeiten gegen Menschen in einer Art schildern, die eine Verherrlichung oder Verharmlosung solcher Gewalttätigkeiten ausdrückt oder die das Grausame oder Unmenschliche des Vorgangs in einer die Menschenwürde verletzenden Weise darstellt,

1. verbreitet, 2. öffentlich ausstellt, anschlägt, vorführt oder sonst zugänglich macht, 3. einer Person unter achtzehn Jahren anbietet, überläßt oder zugänglich macht oder 4. herstellt, bezieht, liefert, vorrätig hält, anbietet, ankündigt, anpreist, einzuführen oder auszuführen unternimmt, um sie oder aus ihnen gewonnene Stücke im Sinne der Nummern 1 bis 3 zu verwenden oder einem anderen eine solche Verwendung zu ermöglichen, wird mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr oder mit Geldstrafe bestraft.

(2) Ebenso wird bestraft, wer eine Darbietung des in Absatz 1 bezeichneten Inhalts durch Rundfunk verbreitet. (3) Die Absätze 1 und 2 gelten nicht, wenn die Handlung der Berichterstattung über Vorgänge des Zeitgeschehens oder der Geschichte dient. (4) Absatz 1 Nr. 3 ist nicht anzuwenden, wenn der zur Sorge für die Person Berechtigte handelt.

"insanlık dışı ve zalimane eylemleri teşvik eden, insanlık haysiyetini zedeleyecek biçimde, bu tür insanlık dışı suçların ve eylemlerin varlığını inkar eden, etkilerini küçültmeğe çalışan, bu yönde her tür basılı aracı meydana getiren, gönderen, kişiler..."

§ 189 Verunglimpfung des Andenkens Verstorbener Wer das Andenken eines Verstorbenen verunglimpft, wird mit Freiheitsstrafe bis zu zwei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.

Bu ulusal örneklerin yanı sıra, insan haklarına ilişkin uluslararası belgelerde de düşünce özgürlüğünün sınırlanmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.⁴

2.2.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Aynı şekilde, bu doğrultuda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 2. fıkrası da düşünce özgürlüğünün sınırını belirlemektedir;

"Kullanılması ödev ve sorumluluklar içeren bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, ulusal güvenlik, ülke bütünlüğü, kamu güvenliği ve kamu düzeninin korunması, suçun önlenmesi, genel sağlık ve ahlakın ve başkalarının ün ve haklarının korunması, gizliliği olan bilgilerin açıklanmasının önlenmesi ya da yargı organının otorite ve tarafsızlığının sağlanması için gerekli olan ve ancak yasayla öngörülen kural, koşul, kısıtlama ve yaptırımlara bağlanabilir".

Böylece, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, düşünce özgürlüğünün, **"hangi nedenlerle, hangi meşru amaçlarla"** sınırlanabileceğini göstermekte, bununla birlikte **"bu sınırlamanın ancak demokratik bir toplumda gerekli olduğu ölçüde"** yapılabileceğini belirlemektedir.⁵

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, düşünce özgürlüğünün demokratik toplumun temel dayanaklarından birini oluşturduğunu ifade ettiği tüm kararlarında;

"bu özgürlüğün mutlak olmadığını, bir Devletin, bu özgürlüğün kullanımını bir takım sınırlamalara ve yaptırımlara bağlayabileceğini, ancak bu önlemlerin ve sınırlamaların, demokratik toplum düzeninin gerekli kıldığı ölçüde"

(4) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, madde 29 ve 30 - Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, madde 19/3 ve 20 - Her türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılmasına Dair Uluslar. Sözleşme, madde 4.

(5) Bu kavram ve ölçütler için Bak. BATUM, Sübeyl, AİHS ve Türk Anayasal Sistemine etkileri" İstanbul, 1993 sab. 236 - YAMANER, Melike Batur "Uluslararası Hukukta Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün sınırlandırılması sorunu" yayınlanmamış doktora tezi, İst. 2000.

çüde – toplumsal bir zorlayıcı ihtiyaç (besoin social imperieux) nedeniyle – yapıp yapılmadığının, yani Sözleşmenin 10. maddesine uygun olup olmadığının denetimini de, Mahkemenin kendisinin yapacağını" söylemektedir.

Bu doğrultuda, üzerinde bir kez daha önemle durmak gerekir ki, düşünce özgürlüğünün mutlaka bir takım sınırları bulunmaktadır. Türkiye de kendi ulusal mevzuatını düzenlerken, düşünce özgürlüğünü ve bu özgürlüğün sınırlarını demokratik bir anlayış ve uygulama içinde belirlerken, Avrupa ülkelerinin mevzuatlarında ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan bu ölçüleri ve sınırlama koşullarını dikkate alabilecektir.

Ancak, bu sınırlar hem ulusal mevzuatlarda hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve uygulamasında, sadece belirli nokta ve unsurlara dayanmaktadır ve bu unsurların ötesine geçmemektedir.

Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, birçok kararında, özellikle Türkiye'ye ilişkin kararlarında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen "sınırlama nedenlerini" uygularken, düşünce özgürlüğünün sınırlarını çizmiş ve

"şiddet içeren, vatandaşlar arasında düşmanlık, kin ve nefrete teşvik eden" ⁶,

"bir kişiye, bir Devlet görevlisine, ya da halkın bir bölümüne karşı şiddet kullanımına çağrı, teşvik niteliğinde bulunan" ⁷,

"silahlı mücadeleye, silahlı başkaldırıya teşvik niteliğinde bulunan" ⁸,

"demokratik kuralları açıkça reddeden" ⁹ ve ayrıca,

"ırkçı söylemler içeren ve ırk düşmanlığına dayalı" ¹⁰ ifadeleri yasaklamıştır.¹¹

(6) Piermont/Fransa, 27.4.1995 – Zana /Türkiye, 25.11.1997 – Sürek (4)/Türkiye, 8.7.1999 – Erdoğan ve İnce/ Türkiye, 8.7.1999.

(7) Sürek(2)/Türkiye, 8.7.1999 – Karataş/Türkiye, 8.7.1999 – Sürek ve Özdemir, 8.7.1999.

(8) İncal/Türkiye, 9.6.1998 – Aslan/Türkiye, 8.7.1999 – Gerger/Türkiye, 8.7.1999.

(9) Sosyalist Parti/Türkiye, 25.5.1998 – Refah Partisi ve diğerleri/Türkiye, 31.7.2001.

(10) Jersild/Danimarka, 23.9.1994 – Komisyon kararları olarak, Honsik/Avusturya, 18.10.1995 – Remer/Almanya, 6.9.1995 – Marais/Fransa, 24.6.1996.

(11) Jurisprudence relative a l'article 10 de la Convention Européenne des Droits de l'Homme, Quarante années de jurisprudence, Conseil de l'Europe, 1999.

Bunun yanısıra, Mahkeme, bu doğrultuda, genel çerçeveyi çizerken, **"söylenen sözlerin tümünü, ifadelerin içerikleri ve kapsamlarını, ayrıca ifade edildikleri ortamı, ifade ediliş biçimleri ve araçlarını"** ¹² mutlaka gözönüne almakta ve

"şiddete ya da düzeni bozmaya çağrı olup olmadığı yanısıra, bu ifadeler sonrası bir başkaldırının, silahlı eylemin olup olmamasını" ¹³ da değerlendirmektedir.

Dolayısıyla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu içtihadı karşısında, bu konuda mevzuatımızda yer alan bazı düzenlemeler; özellikle Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesi ve Türk Ceza Kanununun 159 ve 312. maddeleri, hem içerikleri, hem de uygulamaları ile Türkiye'de tartışma yaratmaya devam etmektedir.

2.3. Genel Tespitler

Bu hususta, ilk aşamada, birkaç tespitin yapılması gereklidir. Bu tespitler, aynı zamanda Türkiye'de ilgili mevzuatın, Anayasa hükümlerinin ve önemli yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve yeniden yazılması açısından da önem taşımaktadır.

1) Düşünce özgürlüğü, tüm demokratik sistemler için, en temel değerlerden biri, belki de birincisi olmakla, düşünce özgürlüğünün varolmadığı bir "demokrasi-den" söz etmek mümkün olmamakla birlikte, **düşünce özgürlüğünün boyutları ve özellikle sınırlanması sorunu, ülkelere ve ülkelerin tarihsel süreçlerine göre oldukça önemli farklılıklar göstermektedir** . "Kriz dönemlerinde" sınırlar genişlemekte ya da geniş yorumlanmakta, kriz dönemleri sona erip toplumsal barışın sağlandığı zamanlarda ise sınırlar daralmakta, özgürlüğün alanı ve kapsamı genişlemektedir.

Nitekim Almanya'da, düşünce özgürlüğü ile doğrudan bağlantılı parti yasaklamaları ve Anayasa'daki genel sınırlama maddeleri (Anayasa 18 ve 21. maddeler) aynen devam etmekle birlikte, uygulamalar yıllar içinde değişmiştir. Aynı biçimde, "Anayasa'ya sadakat" kapsamı içinde uygulanan **"meslek yasakları"** uygulaması uzun yıllar devam etmiş, hatta Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kosiek, Glase-napp ve Vogt gibi önemli kararlarına konu olmuştur.

(12) Nilsen ve Jobnsen, 25.11.1999 – Sürek(2)/Türkiye, 8.7.1999 – Aslan/Türkiye, 8.7.1999 – Sürek ve Özdemir/Türkiye, 8.7.1999 – Sürek(4), 8.7.1999 – Karataş/Türkiye, 8.7.1999 – Gerger/Türkiye, 8.7.1999.

(13) Piermont/Fransa, 27.4.1995 – İncal/Türkiye, 9.6.1998.

Benzer biçimde, ABD’nde uygulanan ve düşünce özgürlüğü ile bağlantılı kullanılan "açık ve mevcut tehlike" (clear and present danger) testi, yıllar geçtikçe ve siyasal konjonktür değiştikçe, Whitney v. California (1927) ve Dennis v. US (1951) kararlarında¹⁴ olduğundan çok daha farklı, geniş ve özgürlükçü yönde uygulanmaya başlanmıştır.

2) Bu alandaki ikinci önemli tespit, düşünce özgürlüğüne ilişkin Anayasal ve yasal düzenlemelerin ulusal yargı mercileri tarafından uygulanması ile ilgilidir. Türkiye’de, bu tartışmada, hukuksal düzenlemelerin olduğu kadar, yargıçların tutumlarının ve kararlarının da bu maddeleri tartışmalı hale getirdiği muhakkaktır.

Söz konusu maddelerin, yargıçlar tarafından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kararları doğrultusunda yorumlanması için Anayasamıza göre de (md.90), hiçbir engel bulunmamaktadır. Tam tersine hukuksal bir zorunluluk bulunmaktadır.

Ancak yargıçlarımız, bugüne kadar, istisnalar dışında, ne düşünce özgürlüğü alanında ne de genel anlamda insan hakları alanında uluslararası sözleşmeleri ve uluslararası hukuku göz önüne alan içtihat geliştirme yoluna gitmemişlerdir.

Tabii bu eksikliğin değişik nedenleri vardır; yargıçların meslek içi eğitim (yabancı dil bilgisi, eğitimin ilk başından başlayarak uluslararası hukuka yatkınlık) eksikliği, psikolojik olarak uluslararası hukuku uygulamaya hazır olmamaları ya da bundan kaçınmaları, bu nedenlerin arasında yer almaktadır.

Bu vurgulamayı özellikle yapmak gerekir. Çünkü, Türkiye’de sadece hukuksal metinlerde değişiklik yapmak yeterli değildir. Örneğin, düşünce özgürlüğünü sağlamak için de, "demokrasi ve hukuk devletinin önündeki tüm engellerin kaldırılması" için de, sadece Anayasalarda ve yasal metinlerde değişiklik yapmak yeterli olmayabilir. Söz konusu değişikliklerin, liberal demokratik bir hukuk devleti anlayışı içinde yorumlanması da birincil derecede önemlidir.

3) Tüm özgürlükler alanında olduğu gibi, düşünce özgürlüğü alanında da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin içtihadının belirleyici olduğu muhakkaktır. Özellikle Türkiye’nin, düşünce özgürlüğü ile ilgili mevzuatını değerlendirmesi açısından bu içtihad çok önemlidir.

(14) Emanuel, Steven "Constitutional Law", ninth edition, Emanuel Law outlines, 1991, sah.412 vd.

Nitekim, Mahkeme, "**şiddete, şiddet kullanımına, silahlı mücadeleye**" teşvik eden, "**ırkçı söylemler**" içeren, "**demokratik ve barışçı kuralları açıkça reddeden**" düşünce açıklamalarının sınırlanabileceğini kabul etmektedir. Bunun yanı sıra, yine Mahkeme, bu düşünceleri "**açıklayan kişiyi, düşüncelerin açıklanış koşullarını, ortamı**" dikkate almaktadır.

Ancak, bu alanda mevzuat oluştururken, söz konusu tartışmanın, yukarıda belirtildiği gibi, koşullara ve tarihsel sürece bağlı bulunduğunu gözden hiç kaçırmamak gereklidir. Nitekim, bazı durumlarda bu koşulları ve süreci dikkate almayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, özellikle "terör dönemlerinde düşünce açıklaması ile ilgili sorunlar" hususunda, "terör örgütlerinin düşünce açıklamaları" hususunda ve "şiddeti destekleyen, silahlı mücadeleyi teşvik eden açıklamalar" hususunda, çelişkili ve tartışılabilir kararlar vermiştir.

Örneğin, Zana/Türkiye (25.11.1997) ve Sürek (3)/Türkiye (8.7.1999) kararları "şiddet içeren, silahlı mücadeleyi ve PKK terörünü destekler" nitelikteki açıklamaların yasaklanabileceğini belirlerken, Sürek ve Özdemir/Türkiye (8.7.1999), Aslan/Türkiye (8.7.1999), Karataş/Türkiye (8.7.99), Sürek (4)/Türkiye (8.7.1999), Erdoğan/Türkiye (15.6.2000) kararları, tam tersine şiddete yönelik düşünce açıklamalarına getirilebilecek sınırlamaların alanını çok dar tutmuştur.¹⁵

Dolayısıyla, düşünce özgürlüğüne ilişkin olan iç hukuk düzenlemeleri, yukarıda yer verilen bu tespitler çerçevesinde yapılmalıdır. Düşünce özgürlüğünün, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Mahkemesi'nin içtihadı ile uyum içinde olmasını sağlamak zorunludur. Böylece, hem demokratikleşme yolunda ve hem de Katılım Ortaklığı Belgesi'nin siyasi kriterlerine uyum sağlamak yönünde çaba göstermek için, Türkiye'de anayasal ve yasal mevzuatta aşağıda yer verilen değişiklikler gerçekleştirilmelidir.

Bu suretle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önündeki mahkumiyetlere de bir sınır çizilmiş olacaktır.¹⁶

(15) AİHM'nin aynı şekilde terör örgütlerinin düşünce açıklamaları hususundaki çelişkili sayılabilecek bazı kararları; Sürek ve Özdemir/Türkiye, 8.7.1999 – Sürek(4), 8.7.1999 ile Komisyonun Brind, Purcell, Hogefeld kararları için Bk. YAMANER Melike Batur, *age*, *sab*.112- 117.

(16) Oysa, bugün için, hiç dağıtılmamış bildiriler (İncal/Türkiye, 9.6.1998), küçük bir grup önünde söylenmiş sözlerle (Gerger/Türkiye, 8.7.1999), cidden tehlike yaratacak nitelikte ve ağırlıkta eylemler, aynı madde önünde, aynı biçim - de değerlendirilmektedir.

2.4. Türkiye’de Düşünce Özgürlüğü ve Değişmesi Zorunlu Anayasa ve Yasa Hükümleri

Türkiye’de demokratik hukuk devletinin tüm kurum ve kuralları ile yerleşmesi yönündeki tüm çabaların ve tartışmaların en önde gelen gündem maddelerinden birini "**düşünceleri açıklama özgürlüğü**" ya da Anayasa’daki ifadesi ile "düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti" (madde 26) oluşturmaktadır.

Türkiye’de bu tartışmalar yıllardan beri ve tüm hızı ile sürerken, Avrupa Birliği’ne üyelik yolundaki ön katılım stratejisinin önemli halkalarından biri olan **Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)**, Türkiye’nin adaylığının temel koşullarını belirleyen "Kopenhag kriterlerinin" Türkiye’de uygulamaya geçirilmesine yönelik "**siyasal kriterler**" bölümünde, "Kısa vadeli siyasal kriterler" arasında, ilk önce "Düşünce özgürlüğü" nün gerçekleştirilmesi koşuluna yer vermiştir.

Dolayısıyla, çok uzun bir süreden beri Türkiye’de şiddetle arzu edilen bir demokratikleşme çabasının en önemli kilometre taşlarından biri olarak ele alınan ve "**düşünce özgürlüğü önündeki tüm engellerin kaldırılması hedefi**" biçiminde dile getirilen talep, aynı zamanda Avrupa Birliği’ne üyelik hedefinin de temel koşullarından biri olarak karşımıza çıkmıştır.

Bu yönde, Türkiye’de "düşünceleri açıklama özgürlüğünün" eksiksiz olarak uygulanabilmesi yönünde Anayasal ve yasal planda yapılacak her değişiklik, Türkiye’nin yıllardan beri sürdürdüğü bir idealin gerçekleştirilmesi ile birlikte Avrupa Birliği’ne üyelik idealinin de kapısını açacak anahtarlardan biri niteliğinde olacaktır.

Bu konuda, Ulusal Program’da da bazı Anayasal ve yasal düzenlemeler üzerinde gerekli değişiklikleri yapma yönünde bir irade ortaya koyulmuştur ve bu değişikliklerin bir bölümü Eylül ayından itibaren, Anayasa değişiklikleri paketi içerisinde TBMM tarafından ele alınacaktır. Bu olumlu bir gelişmedir, çünkü, "düşünceleri açıklama özgürlüğü" ya da daha kısa bir ifade ile "düşünce özgürlüğü", Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde de en sık karşılaştığı ve mahkum olduğu konuların başında yer almaktadır.

Bu çerçevede, değişmesi zorunlu Anayasa ve yasa hükümleri aşağıda belirtilmektedir. İlgili kanunların değişmesi gerekli görülen fıkra ya da bölümleri kalın olarak gösterilmiştir.

1) 1982 Anayasası

Başlangıç - Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk milli menfaatlerinin

Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeni yetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı,

...

Gerekçe - Anayasanın Başlangıcında yer alan bu paragraf, eylemi değil, tamamen "düşünceyi" hedef almaktadır. Demokrasilerde, tüm düşünceler "**korunma görürler**". Hatta öyle ki, "sadece olağan karşılanan, zararsız ya da önemsiz görülen bilgiler ya da düşünceler değil, tam tersine, Devlete ve toplumun belirli bir bölümüne aykırı gelen, kural dışı, onları şoke eden, rahatsız eden düşünceler" dahi koruma ve güvence altındadırlar. Bu nedenle, Anayasa Başlangıcının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yerleşik içtihadında da yer alan bu temel ilkeyi gözetir biçimde yeniden ele alınması zorunludur.

Yeni Başlangıç /5. paragraf önerisi - "Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin; Türkiye Cumhuriyetinin temel değerleri olduğu ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı,"

Madde 13 - Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile **ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle**, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili **genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz** ve öngörildükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan **genel sınırlama** sebepleri **temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir**.

Gerekçe - Anayasanın 13. maddesinde yer alan "genel sınırlama düzenlemesi" kaldırılmalı ve her hak ve özgürlük için, o hakkın niteliğine uygun "özel sınırlamalar" getirilmelidir. Bu suretle, düşünce özgürlüğünün çok geniş bir biçimde sınırlanması imkanı ortadan kaldırılacaktır. Ayrıca, mevcut Anayasa'da nitelikleri gereği sınırlama imkanı bulunmaması gereken bazı haklar yer almaktadır. Örneğin 25. mad-

dede düzenlenen "Düşünce ve Kanaat hürriyeti" bu tür sınırlanması mümkün olmayan haklara bir örnektir. Ancak, Anayasa'nın 13. maddesindeki genel sınırlama hükmü, hukuken, bu maddenin dahi sınırlanabileceği sonucuna yol açmaktadır. Bu nedenle, 13. maddede yer alan "genel sınırlama hükmünün" değiştirilmesi gereklidir.

Bu genel düzenleme kaldırılmadığı takdirde, 13.maddede yer alan; "temel hak ve hürriyetler korunması amacı ile **ve ayrıca** Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle" düzenlemesi yerine, " amacı ile **ve** Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle" düzenlemesinin getirilmesi gereklidir. Bu suretle, haklar genel sınırlama maddesinde yeralan genel sebepler içinde, kendi maddelerinde yer alan özel sınırlama sebepleri ile sınırlanacaktır.

Bunun yanı sıra, maddenin son fıkrasının kaldırılması gereklidir. Böylece, Anayasa'da yeralan temel hak ve özgürlükler, ancak, bir maddede düzenlenen özgürlüğün kapsamına uygun bir sınırlama nedeni ile sınırlanabilecek, bunun dışındaki "sınırlama nedenleri" özellikle o özgürlüğün kullanılması için kullanılamayacaktır. Esasen uygulamada da bu şekilde olması gereken bu husus, madde şimdiki biçimi ile düzenlendiği için tartışma konusu olmaktadır.

Yeni 13. madde önerisi - Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amaçları için gerekli olan **ve Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle** , Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili **sınırlamalar** demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Madde 14 - Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını **bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler** , kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

Gerekçe - Anayasanın 14. maddesi, hukukun temel ilkelerinden biri olan "hakların kötüye kullanılamayacağı" ilkesini düzenlemektedir. Ancak, yine de, özellikle düşünce özgürlüğünün ve buna bağlı özgürlüklerin gereğinden fazla sınırlanabilmelerini engellemek, bu alanda yasa koyucuya yol göstermek ve bu alandaki hukuksal tartışmalara son verebilmek için, maddedeki "...başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler..." ibaresinin, **şiddete, şiddet kullanımına, silahlı mücadele - ye teşvik etmenin yasaklandığını** gösterecek biçimde değiştirilmesi gereklidir.

Yeni 14. madde önerisi - Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını **bu yolda her tür zor ve şiddet kullanımına teşvik veya tahrik edenler, yukarıdaki amaçların gerçekleşmesi için girişilen her tür şiddet ve terör hareketlerini haklı gösterenler** hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

Madde 26 - Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak yada vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz. Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kağıtlar, plaklar, ses ve görüntü bandları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hakim kararı üzerine **veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan merciin emriyle** toplattırılır. **Toplatma kararını veren merci bu kararını, yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Hakim bu uygulama** - **yı üç gün içinde karara bağlar** .

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

Gerekçe - Anayasanın 26. maddesinde yer alan "yasaklanmış dil" ibaresinin uygulamaya geçirilmesine yönelik kanun, 12/4/1991 tarih ve 3713 sayılı Kanunun 23 üncü maddesi ile yürürlükten kaldırılmış olup, dolayısıyla, Anayasanın bu hükmü şu anda yaptırıma bağlı değildir. Ancak, düşünce özgürlüğü açısından, oldukça tartışmaya konu olan bu cümlenin Anayasa metninden çıkarılması, yasa koyucuya da yol göstermiş olacaktır.

Bunun yanısıra, anayasa'da yer alan sınırlama sebeplerine uygun olarak getirilecek sınırlama ve yasaklamaların, "ancak yargıç kararı ile yapılabilmesi" düşünce özgürlüğünün korunması açısından önemli bir güvence oluşturacaktır.

Yeni 26. madde önerisi - Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak yada vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu **hürriyetin** kullanılması, **Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütün** - **lüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile, ve ayrıca** suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Yukarıdaki fıkrada yer alan amaçlara aykırı yazılı veya basılı kağıtlar, plaklar, ses ve görüntü bandları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hakim kararı üzerine toplattırılır.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

Madde 27- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümleri nin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

Gerekçe - Anayasanın 27. maddesinin 2. fıkrasında yer alan düzenleme, bilim ve sanat özgürlüğünün kapsamını daraltmakta ve bu maddelerin ve maddelerde yer alan ilke ve kurumların, bilimsel ölçülerde değerlendirilmesini ve eleştirilmesini dahi engeller nitelikte görülmektedir. Oysa, bir kişi, bu özgürlüğünü kullanmak suretiyle, bu maddelerde yer alan ilke ve kurumları toplumsal barışı ve kamu düzenini bozmadan eleştirebilir. Yasaklanması gereken, bu ilke ve kurumların "şiddet yolu ile, silahlı yollarla değiştirilmesini" yasaklamaktır. Bu nedenle, maddenin 2. fıkrasının **ya tamamen kaldırılması ya da aşağıda öngörüldüğü şekli ile değiştirilmesi gereklidir .**

Yeni 27. madde önerisi - Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

(Maddenin ikinci fıkrası tamamen kaldırılmalıdır ya da şu şekilde değiştirilmelidir): Yayma hakkı, Anayasanın 1'inci, 2'nci ve 3'üncü maddeleri hükümlerinin **her tür şiddet ve zor kullanımı ile değiştirilmesini sağlamak veya bu amaca yönelik şiddet ve terör eylemlerini desteklemek** amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

Madde 28- Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlandırılmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü **tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan** veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. **Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkca yetkili kıldığı merciin emriyle önlenabilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Yetkili hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır .**

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; **Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkca yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır .**

Sürelili veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye'de yayımlanan sürelili yayınlar, Devletin ülkesi ve milliyetle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelili yayının açıkca devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır.

Gerekçe - Anayasanın 28. maddesinde düzenlenen basın özgürlüğünün de, düşünce özgürlüğünün doğal bir uzantısı olarak, daha önceki maddelerde yapılan değişikliklere uygun bir biçimde değiştirilmesi zorunludur.

"Yasak dil kavramının" bu madde metninden çıkarılması, basın özgürlüğünün sınırlanması kapsamında alınan "toplatma kararlarının" ancak yargıç kararı ile yapılabilmesi biçiminde güvenceye bağlanması gereklidir.

Bunun yanısıra, Türkiye’de çok tartışılan ve doğrudan doğruya "sansür niteliğinde" kabul edilen **"tedbir yoluyla dağıtımın önlenmesi" usulünün de kaldırılması gereklidir** .

Yeni 28. madde önerisi - Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini **tehlikeye düşürmek** , ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü **ortadan kaldırmak yönünde açıkça suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan** veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırıcılar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma ve kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararlarıyla toplatılabilir .

Sürelili veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye’de yayımlanan sürelili yayınlar, Devletin ülkesi ve milliyetle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı

yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkca devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır.

2) 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu

Madde 8 - (Değişik: 27/10/1995 - 4126/1 md.)

**Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlü -
ğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve
yürüyüş yapılamaz** . Yapanlar hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yüzmil-
yon liradan üçyüzmilyon liraya kadar ağır para cezası hükmolunur. Bu suçun mü-
kerreren işlenmesi halinde, verilecek cezalar paraya çevrilemez.

Birinci fıkrada belirtilen propaganda suçunun 5680 sayılı Basın Kanununun 3
üncü maddesinde belirtilen mevkuteler vasıtası ile işlenmesi halinde, ayrıca sahiplerine de mevkute bir aydan az süreli ise, bir önceki ay ortalama satış miktarının yüzde doksanı kadar ağır para cezası verilir. Ancak, bu para cezaları yüzmilyon liradan az olamaz. Bu mevkutelerin sorumlu müdürlerine, sahiplerine verilecek para cezasının yarısı uygulanır ve altı aydan iki yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

Birinci fıkrada belirtilen propaganda suçunun ikinci fıkrada yazılı mevkuteler dışında basılı eser ve sair kitle iletişim araçları ile işlenmesi halinde, sorumluları ve ayrıca kitle iletişim araçları sahipleri hakkında altı aydan iki yıla kadar hapis, yüzmilyon liradan üçyüzmilyon liraya kadar ağır para cezası hükmolunur. Ayrıca bu fiilin radyo ve televizyonlar vasıtasıyla işlenmesi halinde mahkemece ilgili radyo ve televizyon kuruluşunun bir günden onbeş güne kadar yayından men'ine karar verilir.

Birinci fıkrada yazılı fiillerin ikinci ve üçüncü fıkralarda yazılı kitle iletişim araçları ile işlenmesi halinde belirlenen ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Gerekçe - Terörle Mücadele Kanunu'nun 8. maddesine, diğer ülkelerin iç hukuk düzenlemelerindeki gibi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı doğrultusunda, "**şiddeti hedef alma**" ve özellikle "**bu tür şiddet, terör hareketleri -
nin tahrik ve teşvik edilmesi, desteklenmesi**" ni yasaklayan ve cezalandıran bir unsurun ve "**eylemin yeri, zamanı ve konumunun da dikkate alınmasını gerektiren**" bir nitelendirmenin eklenmesi gereklidir. Gerçi, bu hususlar eklenmeden de, Türk yargıcı istese, "açık ve mevcut tehlike" (clear and present danger) ölçütü

benzeri bir unsuru kullanabilirdi. Ancak, yukarıda belirtilen nedenlerle, bunu kullanma ve maddeyi açıklığa kavuşturma yoluna gitmemiştir. Bu nedenle, böyle bir düzenlemenin Terörle Mücadele Kanunu madde 8'e eklenmesi gereklidir.

Bu suretle, her tür eleştiri ve düşünce açıklamasının bu maddenin kapsamına girip girmeyeceği tartışma dışında kalacak, ancak yine de "terör eylemlerinin" tahrik edilmesi ve desteklenmesinin önüne geçilmiş olunacaktır.

Yeni madde 8 önerisi - Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü **şiddet ve zor kullanma yolu ile ortadan kaldırmayı hedef alan faaliyetleri ve bu Kanunun 1. maddesinde sayılan her tür eylemi azaltmıyarak, tahrik ve teşvik etmeyi veya desteklemeyi, mazur göstermeyi hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş yapamaz** . Yapanlar hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yüzmilyon liradan üç yüzmilyon liraya kadar ağır para cezası hükmolunur. Bu suçun mükerreren işlenmesi halinde, verilecek cezalar paraya çevrilemez.

Yukarıdaki fıkrada yer alan suçun işlenmesi neticesinde, söz konusu şiddet ve terör eylemlerinin gerçekleşmesi durumunda, ceza..... arttırılır .

3) 765 sayılı Türk Ceza Kanunu

Madde 155 - Geçen maddelerde yazılı olan ahval haricinde **kanunlara karşı gelmeğe halkı teşvik ile memleketin emniyetine tehlike iras edecek surette makale neşir edenler veya halkı askerlik hizmetinden soğutmak yolunda neşriyatta veya telkinatta bulunanlar yahut umumi bir içtimada veya nasın toplandığı yerlerde bu suretle nutuk irat edenler** iki aydan iki seneye kadar hapis olunur ve bunlardan yirmi beş liradan iki yüz liraya kadar ağır cezayı nakdi alınır.

Gerekçe - Yukarıda bazı örnekleri verilen, değişik ülkelerin yasal ve Anayasal düzenlemelerinde, "kanunlara karşı gelmek" ibaresi, kamu düzeni ve toplumsal barışın ortadan kalkmasını gerektirecek biçimde, şiddet kullanımını da içeren eylemlerin teşvik edilmesi anlamında kullanılmaktadır. Nitekim, kanunların her yol, araç ve amaçla eleştirilmesi, bu suçun kapsama alanına girmemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, "kanunlara karşı gelmek" suçunun işlenmesi için, belirli amaçları (şiddet, düşmanlık yaratma gibi) ve özellikleri (demokratik kuralları açıkça reddediş, ırkçı davranış, silahlı mücadeleye özendirme gibi) zorunlu görmektedir.

Bu nedenle, söz konusu maddede, "şiddet kullanmaya yönlendirme ve teşvik etme" kasdının özellikle vurgulanması gereklidir.

Bunun yanısıra, maddeye bir son fıkra eklenmek suretiyle, kamu düzeninin ve toplumsal barışın bozulmasını amaçlayacak bir özel kasd bulunmaksızın, sadece kanunların eleştirilmesi ve tartışılması amacına yönelik siyasal nitelikli düşünce açıklamalarının, suç olarak kabul edilmesini kesinlikle engelleyecek bir düzenlemeye yer verilmelidir.

Yeni 155. madde önerisi - Geçen maddelerde yazılı olan ahval haricinde, halkı **kanunlara karşı, Devlet görevlilerine karşı, şiddet kullanmak suretiyle kar** -
şı gelmeğe teşvik ile memleketin emniyetine tehlike ıras edecek surette ma -
kale neşir edenler veya halkı askerlik hizmetinden soğutmak yolunda neşri -
yatta veya telkinatta bulunanlar yahut umumi bir içtimada veya nasın top -
landığı yerlerde bu suretle nutuk ırat edenler iki aydan iki seneye kadar hapis olunur ve bunlardan yirmi beş liradan iki yüz liraya kadar ağır cezayı nakdi alınır.

Yukarıda sayılan faaliyetlerin, suç işleme kasdı bulunmaksızın, siyasal yönde eleştiri mahiyetinde yapılması neticesinde, bu suçun işlendiği ileri sürülemez.

Madde 159 - (Değişik: 5/1/1961 - 235/2 md.)

Türklüğü, Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisini, Hükümetin manevi şah -
siyetini, Bakanlıkları, Devletin askeri veya emniyet muhafaza kuvvetlerini
veya Adliyenin manevi şahsiyetini alenen tahrir ve tezyif edenler bir sene-
den altı seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Birinci fıkrada beyan olunan cürümlerin irtikabında muhatap sarahaten zikredilmemiş olsa bile onlara matufiyetinde tereddüt edilmeyecek derecede karineler varsa tecavüz sarahaten vuku bulmuş addolunur.

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına veya Büyük Millet Meclisi Kararlarına alenen sövenler 15 günden 6 aya kadar hapis ve 100 liradan 500 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Türklüğü tahkir yabancı memlekette bir Türk tarafından işlenirse verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Gerekçe - Yukarıdaki maddeye benzer şekilde, bu maddede de, söz konusu edilen kurumlara, Devlet organlarına ve Devlet görevlilerine karşı "hakaret, sövme

ya da şiddet kullanmaya yönlendirme ve teşvik etme" kaskdının özellikle vurgulanması gereklidir. Bu çerçevede, maddeye bir son fıkra eklenmek suretiyle, bu özel kaskd bulunmaksızın, sadece söz konusu kurumların eleştirilmesi ve tartışılması sınırlarını aşmayacak nitelikte siyasal düşünce açıklamalarının, suç olarak kabul edilmesini kesinlikle engelleyecek bir düzenlemeye yer verilmelidir.

Böyle bir düzenleme, maddenin amacına daha uygun bir biçimde uygulanmasını sağlamanın yanı sıra, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarındaki standartlara da aykırı düşmeyecektir.

Yeni 159. madde önerisi - Türklüğü, Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisini, Hükümetin manevi şahsiyetini, Bakanlıkları, Devletin askeri veya emniyet muhafaza kuvvetlerini veya Adliyenin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif edenler bir seneden altı seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Birinci fıkrada beyan olunan cürümlerin irtikabında muhatap sarahaten zikredilmemiş olsa bile onlara matufiyetinde tereddüt edilmeyecek derecede karineler varsa tecavüz sarahaten vuku bulmuş addolunur.

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına veya Büyük Millet Meclisi Kararlarına alenen sövenler 15 günden 6 aya kadar hapis ve 100 liradan 500 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Türklüğü tahkir yabancı memlekette bir Türk tarafından işlenirse verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Yukarıdaki fıkralarda sayılan kurumları, organları ve görevlileri, hakaret, sövme ve şiddet kullanılmasını tahrik ve teşvik kastı bulunmaksızın, sadece eleştirmek amacıyla yapılan, yazılı ve sözlü hiçbir düşünce açıklaması ve eleştiri neticesinde, bu suçun işlendiği ileri sürülemez.

Madde 241 - İmam, hatip, vaiz, rahip, haham gibi **dini reislerden biri vazifesini ifa sırasında alenen hükümet idaresini ve devlet kanunlarını ve hükümet icraatını takbih ve tezyif ederse** bir aydan bir seneye kadar hapis ve yüz elli liraya kadar ağır cezayı nakdi ile cezalandırılır veya bunlardan biri hüküm olunabilir.

Gerekçe - Bu maddede de, aynı şekilde, söz konusu edilen kişilerin, her tür düşünce açıklamaları ve eleştirilerinin değil, sadece "hakaret, sövme ya da şiddet

kullanmaya yönlendirme ve teşvik etme" kasdını taşıyan açıklamalarının özellikle vurgulanması gereklidir. Bu çerçevede, maddeye, "hakaret, sövme ve şiddet kullanılmasını tahrik ve teşvik" kasdının özellikle eklenmesi gereklidir.

Bu suretle, söz konusu dini kişiler, hükümeti, kanunları, hükümet icraatını, düşünce özgürlüğü genel koruması içinde rahatlıkla eleştirebilecekler, ancak, bu açıklamaların, bu sınırlar dışına çıkması, **"koruma görmeyen alana"** yönelmesi" durumunda, söz konusu eylemin suç sayılması gerçekleşecektir.

Yeni 241. madde önerisi - İmam, hatip, vaiz, rahip, haham gibi dini reislerden biri vazifesini ifa sırasında **alenen hükümet idaresini ve devlet kanunlarını ve hükümet icraatını, hakaret, sövme kasdı ve bu kurum veya görevlilerine karşı şiddet kullanılmasına tahrik ve teşvik kasdı ile takbih ve tezyif ederse** bir aydan bir seneye kadar hapis ve yüz elli liraya kadar ağır cezayı nakdi ile cezalandırılır veya bunlardan biri hüküm olunabilir.

Madde 242 - Yukarıdaki maddede gösterilen kimselerden biri işbu sıfattan istifade **hükümetin idaresini ve kanun ve nizam ve emirleri ve dairelerden birine ait olan vazife ve salahiyeti takbih ve tezyife veya halkı kanunlara yahut hükümet emirlerini icraya veya memuru memuriyetinin vazifesi icabına karşı itaatsizliğe tahrik ve teşvik edecek** olursa üç aydan iki seneye kadar hapse ve ikiyüz liraya kadar ağır cezayı nakdiye ve müebbeden veya muvakkaten bilfiil o vazifeyi icradan ve onun menfaat ve aidatını almaktan memnuiyetine hüküm olunur.

İşbu fiiller alenen yapıldığı takdirde ceza üç seneye kadar hüküm olunabilir.

Kendi sıfatlarından istifade ederek kanunlara veya kanuna göre kazanılmış olan haklara muhalif iş ve sözlerde bulunmağa bir kimseyi icbar ve ikna eden din reis ve memurları hakkında dahi baladaki fıkrada yazılan ceza tertip olunur.

Bunlardan biri dini sıfatından istifade ederek evvelki maddede yazılan fiillerden başka bir cürüm işlerse altıda bir miktarı çoğaltılmak şartıyla o cürüm için kanunda yazılı olan ceza ile mahkûm olur.

Şu kadar ki kanun işbu sıfatı esasen nazarı itibara almış ise cezayı çoğaltmağa mahal yoktur.

Gerekçe - Bir önceki maddede olduğu gibi, bu maddede de, aynı şekilde, söz konusu edilen kişilerin, her tür düşünce açıklamaları ve eleştirilerinin değil, sadece "hakaret, sövme ya da şiddet kullanmaya yönlendirme ve teşvik etme" kasdını taşıyan açıklamalarının özellikle vurgulanması gereklidir. Bu çerçevede, maddeye, "hakaret, sövme ve şiddet kullanılmasını kasdının" özellikle eklenmesi gereklidir.

Bu suretle, söz konusu dini kişiler, hükümeti, kanunları, Devlet organlarını, hükümet icraatını, düşünce özgürlüğü genel koruması içinde eleştirebilecekler; ancak, bu açıklamaların, bu sınırlar dışına çıkması, belirlenen özel kastın varlığı nedeniyle, "**koruma görmeyen alana yönelmesi**" durumunda, söz konusu eylemin suç sayılması gerçekleşecektir.

Yeni 242. maddenin 1'nci fıkrası önerisi - "Yukarıdaki maddede gösterilen kimselerden biri işbu sıfattan bilistifade, **hakaret, sövme ya da her tür şiddet kullanılmasını sağlama kasdı ile** , hükümetin idaresini ve kanun ve nizam ve emirleri ve dairelerden birine ait olan vazife ve salahiyeti takbih ve tezyife veya halkı kanunlara yahut hükümet emirlerini icraya veya memuru memuriyetinin vazifesi icabına karşı itaatsizliğe tahrik ve teşvik **edecek** olursa üç aydan iki seneye kadar hapse ve ikiyüz liraya kadar ağır cezayı nakdiye ve müebbeden veya muvakkaten bilfiil o vazifeyi icradan ve onun menfaat ve aidatını almaktan memnuiyetine hüküm olunur."

Madde 311 - (Değişik: 9/7/1953 - 6123/1 md.)

(Değişik birinci ve ikinci fıkralar: 7/1/1981 - 2370/12 md.):

Bir suçun işlenmesini aleni olarak tahrik eden kimse aşağıda yazılı şekillerde cezalandırılır.

1. Eğer tahrik ettiği cürmün cezası muvakkat ağır hapsin üstünde bir ceza ise üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis;
2. Muvakkat ağır hapis veya hapis cezasını müstelzim ise fiilin nevine göre üç aydan üç yıla kadar hapis;
3. Sair hallerde bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezası,

Tahrik, her türlü kitle haberleşme araçları, ses kayıt bantları, plak,film, gazete, mecmua ile veya sair basın aletleriyle veya elle yazılıp çoğaltılarak yayınlanan ve-

ya dağıtılan yazılar ile ya da umumi yerlerde levha ve ilan asmak suretiyle olursa, yukarıdaki bentler uyarınca suçlu hakkında tayin olunacak ağır hapis ve hapis cezaları bir misli artırılır. Para cezası hükmolunacak hallerde bu ceza suçun nevine göre ikibinbeşyüz liradan onbin liraya kadar ağır para cezası olmak üzere tayin olunur.

Yukarda 2 ve 3 sayılı bentlerde beyan olunan hallerde ceza tahrik olunan suç için muayyen olan cezanın en yukarı haddini geçemez.

Aleni tahrik neticesi olarak istenilen suç işlenir veya suçun icrasına teşebbüs edilirse tahrikçiler, asıl suçlular ile aynı derecede ceza görürler.

Gerekçe - Esas itibarı ile, 311. maddenin alanı ve kapsamı belirlidir.

Nitekim, aynen Fransız Basın Kanunun 24. maddesinde olduğu gibi, 311. maddede de, amaçlanan, 1, 2 ve 3. bentlerde "yer alan suçların işlenmesini tahrik etme eyleminin" suç sayılmak suretiyle yasaklanmasıdır. Bu nedenle, maddenin herhangi bir değişikliğe uğramadan kalması durumunda bile, yargı mercileri tarafından "eleştiri ve tartışma" sınırları içinde kalan düşünce açıklamalarının kapsam dışında mütalaa edilmesi mümkündür.

Ancak, yine de, maddeye bir son fıkra eklenmek suretiyle, kamu düzeninin ve toplumsal barışın bozulmasına yol açacak, ayaklanma, silahlanma, her tür şiddet kullanmaya tahrik, teşvik kasdı bulunmaksızın, sadece eleştiri ve tartışma niteliğindeki siyasal amaçlı düşünce açıklamalarının, suç olarak kabul edilmesini kesinlikle engelleyecek bir düzenlemeye yer verilmesi düşünülebilir. Bu suretle, düşünce özgürlüğü açısından en tartışmalı maddelerden biri olan söz konusu maddenin kapsamı belirginleştirilmiş, aynı zamanda da, "suç türünün" aynen kalması sağlanmış olacaktır.

Yeni 311. maddenin son fıkrası önerisi - Yukarıda da belirtildiği gibi, madde aynen kalabilir ya da aşağıdaki şekilde bir son fıkra eklenebilir.

"Ayaklanmayı, Devlet güçlerine karşı silahlanmayı, her tür şiddet kullanımını tahrik ve teşvik niteliğinde olmayan, bu tür eylemleri haklı göstermeyi amaçlamayan ve eleştiri sınırlarını aşmayan hiçbir düşünce açıklaması, bu maddede düzenlenen suçun işlendiği yönünde yorumlanamaz."

Madde 312 - (Değişik: 7/1/1981 - 2370/13 md.)

Kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eden kimse altı aydan iki yıla kadar hapis ve ikibin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olur.

Halkı; sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üçbin liradan onikibin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu tahrik umumun emniyeti için tehlikeli olabilecek bir şekilde yapıldığı takdirde faile verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları 311'inci maddenin ikinci fıkrasında sayılan vasıtalarla işleyenlere verilecek cezalar bir misli artırılır.

Gerekçe - Düşünce özgürlüğü alanında en çok uygulama alanı bulan düzenlemeler olmaları nedeniyle, TCK madde 159 ve 312'nin, özellikle 312/1'in mutlaka değiştirilmesi zorunludur.

Bu maddelerin esası kalmakla birlikte, " tahkir, tezyif, tahrik" unsurlarının belirlenleştirilmesi, "şiddete, şiddet kullanımına teşvik niteliğinde olup olmadığı" hususunun, ayrıca "eylemin yeri, zamanı, etkisi" unsurlarının göz önüne alınmasının sağlanması zorunludur.

Bu nedenle, 312'nci maddenin birinci ve ikinci fıkraları ayrı ayrı ele alınmalı ve ilk fıkranın içine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kullandığı **"şiddete ya da düzeni bozmaya çağrı olup olmadığı yanı sıra, bu ifadeler sonrası bir başkadının, silahlı eylemin olup olmaması"** hususuna **ağırlık verecek bir ibarenin yerleştirilmesi gereklidir.** Böylece , ABD hukukunda da temel alınan "açık ve mevcut tehlike" (clear and present danger) formülünün benzeri Türk hukukunda da, yasal düzenlemede kullanılmış olacaktır.

Aynı şekilde, Türk hukukunda önemli bir yeri olan ve düşünce özgürlüğü alanındaki tartışmaların temel noktalarından birini oluşturan 312. maddenin 2. fıkrasının da ele alınması zorunludur. Bu fıkra da, önemli olan, düşünce açıklamasının, insanları, aralarında belirli nedenlerle ayırım gözeterek, birbirlerine karşı şiddet kullanmaya, silahlanmaya teşvik etmemesidir ya da yine aynı biçimde belli farklılık nedenlerine dayanarak, birbirlerine şiddet kullanabilecekleri şekilde ayırmaya, küçült-

meye, hor görmeye, aşağılamaya yönelmemesidir. Bu tür eylemleri tahrik, teşvik etmemesi, desteklememesi, yönlendirmemesi ya da haklı ve mazur göstermemesidir.

Toplumun huzur ve barış içinde birarada yaşamasına yönelik bu düzenleme, hukuk devleti açısından çok önemli olmakla birlikte, düşünce ve eleştiri özgürlüğünü ortadan kaldırmayacak biçimde ele alınması gereklidir.

Yeni 312. madde önerisi - Kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eden kimse, **bu fiil neticesinde, ayaklanma, kargaşa, terör hareketi, şiddet olayları vuku bulduğu ya da bulması tehlikesi açık bir şekilde ortaya çıktığı takdirde** , altı aydan iki yıla kadar hapis ve ikibin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olur.

Halkı; sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa, birbirlerine karşı şiddet ve zor kullanımına, her tür terör hareketine açıkça tahrik eden kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üçbin liradan onibin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu tahrik umumun emniyeti için tehlikeli olabilecek bir şekilde yapıldığı takdirde faile verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları 311'inci maddenin ikinci fıkrasında sayılan vasıtalarla işleyenlere verilecek cezalar bir misli artırılır.

Hakaret, sövme, her tür ayrımcılık, şiddet kullanımı içermeyen, bu tür eylemleri tahrik ve teşvik niteliğinde bulunmayan, haklı göstermeye yönelmeyen ve eleştiri sınırlarını aşmayan hiçbir düşünce açıklaması, bu madde de düzenlenen suçun işlendiği yönünde yorumlanamaz.

EK: TÜRKİYE'DE DEĞİŞMESİ GEREKECEK DİĞER MEVZUAT ÖRNEKLERİ

İlgili kanunların değişmesi gerekli görülen fıkra ya da bölümleri kalın olarak gösterilmiştir.

1) 5680 sayılı Basın Kanunu

Madde 16 - (Değişik: 10/11/1983 - 2950/5 md.)

Basın yoluyla işlenen suçlardan dolayı ceza sorumluluğu:

1. Mevcutelerle işlenen suçlarda sorumluluk, suçu vücuda getiren yazıyı veya **haberi yazan ve - ya resmi veya karikatürü yapan kimse ile beraber bu mevkutenin ilgili sorumlu müdürüne ait - tir**. Ancak, sorumlu müdürler için verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar, sürelerine bakılmaksızın para cezasına çevrilerek hükmolunur.

Para cezasının hesabında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 4 üncü maddesinin birinci bendinde belirtilen miktarın aşağı haddi esas alınır. Sorumlu müdürler için emniyet gözetimi altında bulundurma cezası verilmez.

2. Sorumlu müdür, mevkutelerde müstear adla veya imzasız veya remizli imza ile yayınlanan yazı veya haber veya resim veya karikatür sahiplerinin adlarını bildirmek zorunda değildir. Sahibi belli olmayan veya sorumlu müdür tarafından en geç mahkemece yapılacak birinci sorgusu sırasında sahibi doğru şekilde açıklanmayan yazı veya haber veya resim veya karikatürden dolayı sorumluluk, birinci bent hükmüne bakılmaksızın, suçu vücuda getiren yazıyı veya haberi yazan veya resmi veya karikatürü yapan kimse gibi, sorumlu müdüre aittir.

3. Sorumlu müdür mevkutenin sahibi tarafından, rızasına aykırı olarak yayınlanan yazı veya haber veya resim veya karikatürden sorumlu değildir. Bu takdirde sorumlu müdür hakkındaki ceza sorumluluğu, yazı veya haber veya resim veya karikatürü yayınlatana aittir.

4. Mevkute tanımına girmeyen basılmış eserlerle işlenen suçlarda ceza sorumluluğu suçu oluşturan eserin yazarı, çevireni veya çizeni ile birlikte yayınlatana aittir. Ancak, yayınlatanlar için verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar sürelerine bakılmaksızın para cezasına çevrilerek hükmolunur. Para cezasının hesabında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 4 üncü maddesinin birinci bendinde belirtilen miktarın aşağı haddi esas alınır. Yayınlatanlar için emniyet gözetimi altında bulundurma cezası verilmez.

Mevkute tanımına girmeyen basılı eserin sahibinin belli olmaması halinde sorumluluk, yukarıdaki fıkra hükmüne bakılmaksızın yayınlatana aittir. Eser; yazarı, çevireni ve çizeninin bilgi ve izni dışında yayınlandığı takdirde sadece yayınlatan, eseri vücuda getiren gibi sorumlu olur.

Yukarıda yazılı kişiler belli olmadığı veya bu kimseler aleyhine Türk Mahkemelerinde dava açılmadığı takdirde sorumluluk, basana, basan da belli olmadığı takdirde satan ve dağıtana aittir.

Sahibinin rızası olmadıkça Türkiye'de yayımlanan yayınlardan aynen yapılacak iktibaslarda sorumluluk, iktibas edene aittir.

Kanunla yasaklanmış herhangi bir dille yayın yapılması halinde , sorumlu müdürlerle yayınlananlar hakkında bu maddede öngörülen para cezasına çevrilerek hükmedilmeye ve emniyet gözetimi altında bulundurma cezası verilmeyeceğine ilişkin hükümler uygulanmaz.

(Ek: 11/5/1988 - 3445/6. md.) Bu Kanun ile diğer kanunların basılı eserin sahip veya yayınlatanı cezai veya hukuki bakımından sorumlu kıldığı hallerde, sahip veya yayınlatan tüzelkişi ise, temsilen bir gerçek kişi gösterilmiş olsa bile sorumluluk tüzelkişiye aittir.

Madde 31 - (Değişik: 10/11/1983 - 2950/16 md.)

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, milli egemenliğine, Cumhuriyetin varlığına, milli güvenliğe, kamu düzenine, genel asayişe, kamu yararına, genel ahlaka ve genel sağlığa aykırı olup yabancı memleketlerde çıkan basılmış eserlerin Türkiye'ye sokulması veya dağıtılması Bakanlar Kurulu kararıyla yasaklanabilir.

**Bu gibi basılmış eserlerin, Bakanlar Kurulundan acele karar alınmak üzere İçişleri Bakan -
lığınca karardan evvel dağıtılmaları yasaklanabileceği gibi, dağıtılmış olanlar da toplatılabilir .**

Yasaklanmış olmasına rağmen, bunları Türkiye'ye bilerek sokanlar, dağıtanlar veya bu gibi eserleri kısmen veya tamamen iktibas veya tercüme edenler, yayanlar, fiil başka bir suçu oluştursa bile ayrıca üç aydan bir yıla kadar hapis ve ellibin liradan yüzbin liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilirler

Ek Madde 1 - (Ek: 10/11/1983-2950/20 md.)

Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının Birinci Babının 1,2 ve 4 üncü fasıllarında veya 311 veya 312 nci maddelerinde yazılı suçları veya Devlete ait gizli bilgileri ihtiva eden her türlü mevkute veya mevkute tanımına girmeyen diğer basılmış eserlerin dağıtımı, eserlerin basıldığı yerdeki sulh ceza hakiminin kararı ile ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise bu yerlerdeki Cumhuriyet savcılığının yazılı kararı ile önlenabilir. Cumhuriyet savcılığı, bu kararını en geç yirmidört saat içinde sulh ceza hakimine bildirir. Hakim en geç kırksekiz saat içinde kararın onaylanıp onaylanmaması hakkında karar verir. Onaylanmama halinde Cumhuriyet savcılığının kararı hükümsüz kalır. Bu fıkra göre verilen kararlar o yer Cumhuriyet savcılığı tarafından eserin basıldığı ve dağıtıldığı yerlerdeki Cumhuriyet savcılıklarına en seri vasıta ile bildirilir.

Yukarıdaki fıkra da sayılan suçlar ile Türk Ceza Kanununun 426 ve 428 inci maddelerindeki suçları veya 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda veya 6187 sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanunda yer alan suçları veya Devlete ait gizli bilgileri ihtiva eyledikleri iddiasıyla aleyhlerine soruşturma veya kovuşturmayla geçilmiş, her türlü basılmış eserlerin toplatılmasına, soruşturma safhasında sulh ceza hakimince, kovuşturma safhasında görevli mahkemece karar verilebilir. **Ancak, soruşturma safhasında gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhu -
riyet savcılığı da toplatma kararını yazılı olarak verebilir. Bu karar en geç yirmidört saat için -
de yetkili sulh ceza hakiminin onayına sunulur. Hakim, toplatmanın onaylanıp onaylanma -**

ması hususunda kırksekiz saat içinde karar verir. Kararın onaylanmaması halinde toplatma kararı hükümsüz sayılır . Bu fıkra hükmüne göre verilen kararlar, o yer Cumhuriyet savcılığınca tüm Cumhuriyet savcılıklarına en seri vasıta ile bildirilir.

Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının Birinci Babının 1,2 ve 4 üncü fasıllarında veya 312 nci maddenin ikinci fıkrasında yazılı suçların basın yoluyla işlenmeleri sebebiyle mahkumi yet halinde, faillerden bir veya birkaçına ait olmaları şartıyla suçu ihtiva eden mevkute veya mevkute sayılmayan basılmış eserlerin basımında kullanılan makineler ile diğer basım aletlerinin müsadereğine de karar verilir .

Yukarıdaki fıkarda sözü geçen makineler ile diğer basım aletlerinin kaçırılmasını, değiştirilmesini, kaybolmasını ve tahribini önlemek için tahkikatın her aşamasında gerekli görülen tedbirler alınır. Ancak, bu tedbirler, makineler ile diğer basım aletlerinin faaliyetlerini engelleyici nitelikte olamaz.

2) 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkındaki Kanun

Madde 57 - Arkadaşları arasında söz veya fiilleri ile hoşnutsuzluk yaratanlar bir aya kadar oda veya göz hapsi ile cezalandırılırlar.

Madde 61 - Askeri öğrenci, er ve erbaşlar tarafından okunması veya bulundurulması Genel Kumay Başkanlığınca yasak edildiği bildirilen kitapları, dergileri ve her türü yazıları okuyan veya bulunduranlar onbeş güne kadar oda hapsi cezası ile cezalandırılırlar.

3) 2908 sayılı Dernekler Kanunu

Madde 4 - Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip ve onsekiz yaşını bitirmiş olan herkes, önceden izin almaksızın dernek kurabilir.

Ancak;

1. (Değişik: 3/7/1997-4279/1 md.) Türk Silahlı Kuvvetleri ile genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları ve özel kanunlarında dernek kuramayacakları belirtilen memur statüsündeki kamu hizmeti görevlileri,

2. Affa uğramış olsalar bile;

a) Zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları ve resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma suçlarından biriyle mahkum olanlar,

b) **Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etmek suçlarından biriyle mahkum olanlar** ,

c) **Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı halkı sınıf, ırk, dil, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığı açıkça tahrik etme suçlarıyla, aynı Kanunun 316 ncı, 317 ve 318 inci maddelerinde yazılı kalpazanlık suçlarından biriyle mahkum olanlar** ,

d) Türk Ceza Kanunun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı fiillerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı fiilleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olanlar,

3. Herhangi bir suçtan dolayı ağır hapis veya taksirli suçlar hariç beş yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkum olanlar,

Sürekli olarak,

4. Kurulması yasaklanmış dernekleri kuranlar ve yönetenler ile dernekler için yasaklanmış faaliyetlerde bulunmaları sebebiyle mahkemece kapatılmasına karar verilen derneklerin yöneticileri, kapatma kararının kesinleştiği tarihten, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 101 inci maddesinin (d) bendi gereğince bir siyasi partiden kesin olarak çıkarılan veya fiilleriyle bir siyasi partinin kapatılmasına sebep olan parti üyeleri de çıkarma kararının veya Anayasa Mahkemesinin kapatma kararının yazı ile bildirilmesinden itibaren beş yıl süre ile,

Dernek kuramazlar.

Madde 5 - Anayasanın başlangıç kısmında belirtilen temel ilkelere aykırı olarak demek kurulamaz;

1. Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,
2. Dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanılarak nitelikleri Anayasada belirtilen Türkiye Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek veya ortadan kaldırmak,
3. Anayasadaki temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmak,
4. Kanunlara, **milli egemenliğe** , milli güvenliğe, kamu düzenine ve genel asayişe, kamu yararına, **genel ahlaka** ve genel sağlığın korunmasına aykırı faaliyette bulunmak,
5. Bölge, ırk, sosyal sınıf, din ve mezhep esasına veya adına dayanarak faaliyette bulunmak,
6. **Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde, ırk, din, mezhep, kültür veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek veya Türk Dilinden veya kültüründen ayrı dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak suretiyle azınlık yaratmak** veya herhangi bir bölgenin veya ırkın veya sınıfın veya belli bir din veya mezhepten olanların diğerlerine hakim veya diğerlerinden imtiyazlı olmasını sağlamak.
7. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 174 üncü maddesinde sayılan inkılap kanunlarını kaldırmak, değiştirmek veya bu kanunlarla yasaklanan hususları yeniden canlandırmak,
8. **Atatürk'ün kişiliğini, ilkelerini, çalışmalarını veya anılarını kötülemek veya küçük düşürmek,**
9. **Türkiye Devletinin manevi şahsiyetini kötülemek veya küçültmek,**

10. Suç işlemek veya suç işlemeyi teşvik veya telkin etmek,

Amacıyla dernek kurulması yasaktır.

Yükseköğretim kurumlarında birden fazla öğrenci derneği kurulamaz.

Madde 6 - Derneklerin;

1. Bir siyasi partinin veya kapatılmış siyasi partilerin veya sendikanın

veya konfederasyonun veya bu Kanunun 76 ncı maddesi gereğince mahkemece kapatılmasına karar verilen bir dernek veya üst kuruluşun adını, amblemlerini, rumuzlarını, rozetlerini ve benzeri işaretleri ile daha önce kurulmuş Türk Devletlerine ait topluma malolmuş bayrak, amblem ve flamaları.

2. (Mülga: 12/4/1991 - 3713/23 md.)

3. Tüzük ve diğer dernek mevzuatının yazımında ve yayınlanmasında, genel kurulların da, özel veya resmi, açık veya kapalı yer toplantılarında kanunla yasaklanmış dilleri ,

4. Dernekçe düzenlenen veya dernek adına iştirak edilen açık veya kapalı yer toplantılarında **kanunla yasaklanmış dillerle** yazılmış pankart, levha, plak, ses ve görüntü bandı, broşür, el ilanı, beyanname ve benzerlerini,

5. Mühür ve başlıklı kağıtlarda dernek isminden ve varsa işaretinden başka isim ve işaretleri,

Kullanmaları yasaktır.

Dernek üyelerinin, derneklerin her türlü toplantı ve faaliyetleri sırasında, ikinci bent ile yasaklanan işaret, sembol ve bunları hatırlatan benzerlerini kullanmaları yasaktır.

Madde 44 - Dernekler, yönetim kurullarınca karar verilmeden bildiri, beyanname veya benzeri yayınlar yapamaz ve dağıtamazlar.Yayımlanacak bildiri, beyanname ve benzerlerinde, bunların yayınlanması kararına katılan yönetim kurulu başkan ve üyelerinin adı, soyadı ve imzalarının bulunması şarttır.

Bildiri, beyanname ve benzerlerinin yayınlanmasına ilişkin yönetim kurulu kararı ile hazırlanan yayın metninin birer örneğinin, yayının ihbarı amacıyla, gün ve saati yazılı alındı belgesi karşılığında, mahallin en büyük mülki amirliğine ve Cumhuriyet savcılığına verilmesi zorunludur. Bildiri, beyanname ve benzeri yayınlar, mahallin en büyük mülki amirliğine verilenden itibaren 24 saat geçmedikçe dağıtılamaz ve basına verilemez

Bildiri, beyanname ve benzeri yayımlar, **kanunla yasaklanmış herhangi bir dille ve yazı ile yazıldığı** , Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozucu veya suç işlemeye veya ayaklanmaya veya isyana teşvik edici bir nitelik taşıdığı veya Devletin gizli belgelerini açıklamak veya başkalarının şöhret ve haklarına, özel ve aile hayatlarına tecavüz etmek amacıyla bulunduğu takdirde ve ancak gecikmesinde sakınca bulunması şartıyla, mahallin en büyük mülki amirinin emriyle dağıtımı ertelenebilir veya önlenebilir veya dağıtılmışsa toplatılabilir. Mahallin en büyük mülki amiri bu kararını 24 saat içerisinde asliye ceza hakimliğine bildirir. Hakim mülki amirin bu kararını en geç 48 saat içinde inceleyerek karara bağlar. Bu süre içinde bir karar verilememesi halinde mahalli mülki amirin kararı hükümsüz sayılır.

Yukarıdaki hükümler siyasi partiler hakkında uygulanmaz.

Madde 48 - Kolluk kuvvetleri, derneklerin yönetim yerleri, müesseseleri ve tesisleri ile her çeşit eklentilerine, mahallin en büyük mülki amirinin yazılı emriyle her zaman girebilirler.

Bu şekilde girilen yerlerde;

1. Yanında veli veya vasisi olmadan 18 yaşından küçüklerin veya ortaokul ve ortaöğretim öğrencilerinin kabul edildiği,

2. Fuhuş yapıldığı, kumar oynandığı veya genel ahlaka aykırı harekette bulunduğu,

3. Uyuşturucu maddelerden herhangi birinin kullanıldığı,

4. Kanunların bulundurulmasını yasakladığı silah, alet veya maddelerin veya **kanunların yasak ettiği her türlü rejim, doktrin veya ideolojileri temsil eden resim, afiş, pankart ve yazıların ve -**
ya mahkemelerce yasaklanmış yayınların bulundurulduğu veya kanunlara göre suç sayılan faaliyetlerde bulunduğu,

5. Suçlulara yataklık edildiği,

6. İzin alınmaksızın alkollü içki kullanıldığı,

Tespit edildiği takdirde, o yer ve eklentileri hakkında 4/7/1934 tarih ve

2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 8 inci maddesi hükümler uygulanır.

Derneklerin yönetim yerleri, müesseseleri, tesisleri ve her çeşit eklentilerine, 18 yaşından küçükler ile ortaokul ve ortaöğretim öğrencilerinin yanlarında veli veya vasileri olmadan kabul edilmelerine ve dernek lokallerinde alkollü içki kullanılmasına dernek yöneticilerinin başvurusu üzerine, mahallin en büyük mülki amirince izin verilebilir.

4) 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu

Madde 1 - (Değişik: 6/3/1986 - 3266/1 md.)

18 yaşından küçüklerin **maneviyatı üzerinde muzır tesir yapacağı anlaşılan mevkute ve mevkute tanımına girmeyen diğer basılmış eserler** aşağıdaki maddelerde gösterilen sınırlamalara tabi tutulur.

Madde 2 - (Değişik: 6/3/1986 - 3266/2 md.)

Mevkute veya mevkute tanımına girmeyen diğer basılmış eserlerin 1 inci maddede belirtilen sınırlamaya tabi tutulabilmesi için Başbakanlık bünyesinde oluşturulan yetkili kurulun, söz konusu eserlerin 18 yaşından küçükler için muzır olduğu hakkında bir karar vermesi gereklidir.

Kurul, basılmış eserlerin küçükler için muzır olup olmadığı hususunda yapacağı incelemede, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunundaki genel amaç ve temel ilkeleri göz önünde bulundurmak zorundadır.

Kurul, bu Kanunla kendisine verilen görevlere ilaveten, Türk Ceza Kanununun 426, 427 ve 428 inci maddelerinde tanımlanan suçlarla ilgili olarak yargı organlarına resmi bilirkişilik yapmakla görevlidir.

5) 4654 sayılı Memleket İçi Düşmana Karşı Silahlı Müdafaa Mükellefiye ti Kanunu -

Madde 7 - Bu kanunun tatbikatı itibariyle **halkı telaşa veya heyecana düşürecek ve yahut yanlış tedbir almağa** veya bir tedbir almamağa sevk suretiyle tehlikeye maruz kılacak şekilde kasten asılsız veya mübalağalı haberler yayanlar veya nakledenler üç aydan bir seneye kadar hapis cezasına çarptırılır.

6) 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

Madde 10 - (Değişik: 16/6/1983 - 2842/2 md.)

Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. **Milli ahlak** ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Mili Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.

Madde 23 - İlköğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; **onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;**

2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

3. (Ek:16/8/1997-4306/4 md.) İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

Madde 11 - (Değişik: 16/6/1983 - 2842/3 md.)

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında **Anayasada ifadesini bulan Atatürk milli yetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına** ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

7) 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu

Madde 8 - (Değişik: 16/6/1985-3233/2 md.)

Polisçe kati delil elde edilmesi halinde ve mahallin en büyük mülki amirinin emriyle;

A) Kumar oynanan, umumi ve umuma açık yerler ile her çeşit özel ve resmi kurum ve kuruluşlara ait lokaller,

B) Mevzuata aykırı bir şekilde uyuşturucu madde imal edilen, satılan, kullanılan, bulundurulan yerler,

C) Mevcut hükümlere aykırı davranışları görülen genelevler, birleşme yerleri ve fuhuş yapılan evler ve yerler,

D) **Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasa düzenine, genel güvenli** -
ğe ve genel ahlaka zararı dokunacak oyun oynatılan, temsil verilen, film veya video bant gös -
terilen yerler ,

E) Derneklere, sendikalara, loca ve kulüplere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile benzeri kurum ve kuruluşlara ait ve yalnız üyelerinin yararlanması için açılan lokallerden, birden fazla denetim sonunda ve yazılı ihtarla rağmen, iç yönetmeliğine aykırı faaliyet göstererek umuma açık yer durumuna geldiği tespit edilenler,

F) Yürürlükte bulunan hükümlere aykırı olarak işletilen veya konulan yasaklara uymayan, açılması izne bağlı yerler ile bu Kanunun 12 nci maddesi hükümlerine uymadığı tespit edilen yerler,

Polis tarafından kapatılır ve/veya faaliyetleri men edilir .

Kapatma veya faaliyetten men'i gerektiren sebepler adli kovuşturmayı gerektiriyorsa so -
ruşturma evrakı derhal adliyeye verilir .

Kapatmayı veya faaliyetten men'i icap ettiren sebepler mahkemeye intikal ettirilecek hallerde ise altı ay, değilse üç aydan fazla kapatma veya faaliyetten men'e karar verilemez.

Adli ve idari kovuşturmanın her safhasında mülki amirin kapatma veya faaliyetten men kararına karşı ancak idari yargı merciine başvurabilir.

Soruşturma evrakı adliyeye tevdi edilen şahıslar hakkında takipsizlik veya beraat kararı verilmesi veya kesin şekilde sahip değişikliği hallerinde, mahalli mülki amir tarafından kapatılan yerin süresinden önce açılmasına karar verilebilir.

Madde 11 - (Değişik: 16/6/1985 - 3233/3 md.)

Polis;

A) **Genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak; utanç verici ve toplum düzeni bakımın** -
dan tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanlar ile bu nitelikte söz, şarkı, müzik veya ben -
zeri gösteri yapanları,

B) Çocuklar, kız ve kadınlar ile genç erkeklere sözle veya herhangi bir şekilde sarkıntılık edenleri, kötü alışkanlıklara ve hertürlü ahlaksızlığa yönelten ve teşvik edenleri,

C) **Genel ahlak ve edebe aykırı mahiyetteki film, plak, video ve ses bantlarını yapan ve satanları,**

Herhangi bir müracaat veya şikayet olmasa bile engeller, davranışlarının devamını durdurarak yasaklar, sanıklar hakkında tanzim olunacak evrakı derhal şikayete bağlı suçlar hakkındaki evrakı da şikayet ve müracaat vukubulduğu takdirde adliye tevdî eder.

Video ve ses bantlarını ticari maksatla dolduran gerçek veya tüzel kişiler bu bantların birer adedini, piyasaya çıkarılmadan önce mahallin en büyük mülki amirine vermek zorundadırlar.

8) 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun

Madde 4 - Radyo ve televizyon yayınları kamu hizmeti anlayışı içerisinde aşağıdaki ilkelere uygun olarak yapılır:

a) Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne,

b) **Toplumun milli ve manevi değerlerine** ,

c) Anayasanın Genel Esaslar kısmında yer alan ilkelere, demokratik kurallara ve kişi haklarına,

d) **Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına** ,

e) Anlatım özgürlüğüne, iletişim ve yayında çoğulculuk esasına,

f) İnsanların ırk, cinsiyet, sosyal sınıf veya dini inancı dolayısıyla hiç bir şekilde kınanmaması ilkesine,

g) Toplum şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevkeden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkan verilmemesi ilkesine,

Aykırı olmamak;

h) **Türk milli eğitiminin genel amaçlarına, temel ilkelerine ve milli kültürün geliştirilmesi ilkesine** ,

i) Yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma esasına,

j) Kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan yayın yasaklarına,

k) Özel amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açıcı yayın yapılmaması esasına,

l) Haber ve olayların çabuk ve doğru bir şekilde sunulması ilkesine,

m) Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyecek yayın yapılması esasına,

n) Aksi, yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilemeyeceğine ilkesine,

o) Kişi ya da kuruluşların cevap ve tekzip haklarına saygılı olunması ilkesine,

p) Haberlere, spor programlarına ve reklamlara ayrılmış zamanlar hariç olmak üzere, yayıncıların, yayın zamanlarının en az yarısının yerli yapımlara ayrılmasını sağlamak, bu oranı, seyircilerin taleplerini göz önüne alarak ve yayıncının haber verme, eğitim, kültür ve eğlendirme sorumluluklarını dikkate alarak, yayın türleri ve süreleri ile asgari niteliklerini de öngörmek suretiyle, aşamalı bir biçimde gerçekleştirmeleri hususlarına,

r) Bilgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmamak ve bunların sonucunda dinleyici veya seyircilere ikramiye vermemek veya ikramiye verilmesine aracılık yapmamak, lotaryaya fırsat bırakmamak esaslarına,

s) Demokratik kurallar çerçevesinde, kamunun siyaset, eğitim ve kültürel alanlardaki beklentilerine cevap verecek şekilde, demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması esasına,

t) Radyo ve televizyon yayınlarının Türkçe yapılması, ancak, **evrensel kültür ve bilim eserleri nin oluşmasında katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde haber iletilmesi amacıyla bu dillerin kullanılabilmesi**, Türkçeyi aşırılığa kaçmadan, özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanmak; milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş eğitim ve bilim dili halinde gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamak esasına,

u) Türk müzik sektörünün gelişimine katkıda bulunmak ilkesinden hareketle, müzik yapımcıları ve telif hakkı sahiplerinin haklarını tanımak ve ihlal etmemek esasına,

uygun olmak suretiyle yapılır.

9) 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu

Madde 3 - (Değişik: 15/5/1973 - 1728/1 md.)

(Değişik: 19/9/1980 - 2301/2 md.) Sıkıyönetim Komutanı; Sıkıyönetim bölgesinde genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak ve sağlamakla görevlidir.

Ayrıca, gerektiği hallerde aşağıda yazılı tedbirleri almaya yetkilidir.

a) Konutları ve her türlü dernek, siyasi parti, sendika, kulüp gibi teşekküllere ait binaları, işyerleri ile özel ve tüzel kişilikleri haiz (Özerk müesseseler dahil) müesseseler ve bunlara ait müstemilat ve her türlü kapalı ve açık yerleri **mektup, telgraf ve sair mersuleleri ve kişilerin üzerlerini herhangi bir müracaat, talep ve karara lüzum olmaksızın aramak ve bunlardan sübut vasıtaları olan yahut zor alıma tabi bulunan eşyayı zaptetmek** ;

b) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yayımları dahil olmak üzere telefon, telsiz, radyo, televizyon gibi her çeşit araçlarla yapılan yayım ve haberleşmeye sansür koymak, kayıtlamak veya durdurmak ve hizmetin gerektirdiği ahvalde bunlardan öncelikle faydalanmak;

c) (Değişik: 28/12/1982 - 2766/2 md.) **Söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayım, haberleşme, mektup, telgraf vesair mersuleleri kontrol etmek** ; gazete, dergi kitap ve diğer yayınların basımını, yayımını, dağıtımını, birden fazla sayıda bulundurulmasını veya taşınmasını veya sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak veya sansür koymak; sıkıyönetim komutanlığınca basımı, yayımı ve dağıtılması yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş, bildiri, pankart, plak, bant gibi bilcümle evrakı, yayın ve haberleşme araçlarını toplatmak; **bunları basan matbaaları, plak ve bant yapım yerlerini kapatmak** , müsaderesine karar verilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri almak; **yayına yeni girecek gazete ve dergilerin çıkarılmasını izne bağlamak** ;

d) (Değişik: 3/6/1983 - 2836/1 md.) Kamu düzeni, Devlet kuvvetleri, kişi hürriyeti, kamu selameti aleyhine işlenen cürümlerle, adam öldürmek veya kişilere karşı müessir fiilde bulunmak suçlarından hükümlülüğü bulunanlardan veya genel emniyet gözetim altında olanlardan veya sıkıyönetim bölgesinde belirli bir ikametgahı olmayanlardan veya diğer şüpheli olan veya genel güvenlik ve kamu düzeni bakımından zararlı faaliyette bulundukları anlaşılan kişilerden gerekli görülenlerin sıkıyönetim bölgesi içinde yerlerini değiştirmek, veya bu bölge içinde belirli yerlere girmelerini veya yerleşmelerini yasaklamak, sıkıyönetim bölgesi içinde bulunmaları sakıncalı görülenleri de, sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarmak;

Genel güvenlik ve kamu düzeni bakımından zararlı faaliyette bulunanlardan gerekli görülenler sıkıyönetim komutanının takdirine göre beş yılı geçmemek üzere sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarılarak İçişleri Bakanlığınca belirlenecek yerlerde ikamete mecbur tutulurlar.

e) Her türlü silahlar, cephaneler, bombalar, tahrip maddeleri, patlayıcı maddeler, radyoaktif maddeler veya gazların yahut benzeri maddelerin bulundurulmasını, hazırlanmasını, yapılmasını veya naklini yasaklamak ve bunlar ile bunların hazırlanmasına veya yapılmasına yarayan eşya alet veya araçların teslimi için emirler vermek, arayıp toplamak;

f) (Değişik: 19/9/1980 - 2301/2 md.) Grev, lokavt yetkilerinin kullanılmasını, irade beyanı, referandum gibi sendikal faaliyetleri sürekli olarak durdurmak veya izine bağlamak;

Tahrip, yağma, işgal, fiili durum, boykot, iş yavaşlatılması, çalışma özgürlüğünün kısıtlanması ve işyerlerinin kapatılması gibi hareketleri yasaklamak, önlemek veya önleyici tedbirleri almak;

g) (Değişik: 12/3/1982 - 2632/1 md.) Kapalı veya açık yerlerde her türlü toplantıları veya gösteri yürüyüşlerini yasaklamak, izine bağlamak yapılacağı açık ve kapalı yerleri tayin ve tahsis etmek, izine bağladığı her türlü toplantıyı kontrol altında tutmak veya izlemek, yeni dernek, resmi senetle kurulabilen vakıf ve teşekküllerin kuruluşlarını izine bağlamak, ayrıca her türlü dernek, vakıf ve teşekküllerin çalışmalarını durdurmak veya bunları izine bağlamak;

h) (Değişik: 19/9/1980 - 2301/2 md.) Zaruri ihtiyaç maddelerini yapan, üreten, depolayan, nakleden, satan ticari ve sınai müesseseleri lüzumu halinde kontrol etmek ve bu maddeleri stok eden, fa-

hiş fiyatla satan, imalatını durduran veya yavaşlatan, nakletmeyenler hakkında işlem yapmak ve ihtiyaçların gerektirdiği tedbirleri almak veya aldirmek, tedbir almayan yerleri kapatmak;

i) (Değişik: 19/9/1980 - 2301/2 md.) Lokanta, lokal, gazino, kahvehane, birahane, meyhane, tiyatro, sinema, bar, diskotek, taverna, dansing ve benzeri eğlence yerleri ile kulüp vesair oyun salonlarını, otel motel, kamping ve bunlara benzer yerleri kontrol etmek, kapatmak veya bunların açılma ve kapanma zamanlarını tayin etmek ve sınırlamak;

j) Kara, deniz ve hava trafik düzenine ilişkin tedbirleri almak, güvenlik amacıyla ulaştırma araçlarının bölgeye giriş ve çıkışlarını kayıtlamak veya yasaklamak;

k) Sıkıyönetim bölgesine girmek ve bu bölgeden çıkmak isteyenler hakkında kayıtlar koymak;

l) Sokağa çıkmayı kayıtlamak ve yasaklamak ve gerektiğinde sivil savunma tedbirlerinin tümünü veya bir kısmını aldirmek;

m) (Değişik: 19/9/1980 - 2301/2 md.) Sıkıyönetim bölgesindeki her türlü kamu ve özel kuruluşlara gerekli tedbirleri aldirmek;

Lüzumu halinde Sıkıyönetim bölgesindeki hazine, kamu iktisadi teşebbüsleri teşekkülleri ve müesseseleri ile özel idare, belediye ve bankalara ait bina, araç ve personelden yararlanmak;

n) Bakanlar Kurulunun sıkıyönetimle ilgili kararlarını yürütmek;

o) (Ek: 19/9/1980 - 2301/2 md.) Temel, orta ve yükseköğretim kurumlarında geçici olarak öğretim ve eğitime ara vermek veya yetkili kişi ve bu kurumların yetkili kurullarınca geçici veya sürekli olarak eğitime ara verilmesi kararlarını kaldirmek veya kısaltmak;

p) (Ek: 19/9/1980 - 2301/2 md.) Sıkıyönetim bölgesi içinde bulunmaları sakıncalı görülerek; sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarılan öğrencilerin, geçici veya devamlı olarak okudukları eğitim ve öğretim kurumlarından ilişkilerini kestirmek, bu amaçla ilgililere anılan kurumların özel mevzuat hükümlerini uygulamak;

r) (Ek: 25/7/1986 - KHK 259/1 md.; Değiştirilerek kabul: 3/9/1986 - 3310/1 md.) Anayasanın 122 nci maddesine göre, Sıkıyönetimin ilanına ve devamına sebep olan hallerin Türkiye Cumhuriyeti sınırları ve mücavir yurt bölgelerimiz üzerinde cereyan etmesi ve eylemcilerin eylemlerini müteakip komşu ülke topraklarına sığındıklarının tespit edilmesi durumunda, ilgili komşu ülke ile Türkiye Cumhuriyeti hükümeti arasında varılacak mutabakat çerçevesinde, Sıkıyönetim Komutanı, eylemcileri ele geçirmek veya tesirsiz hale getirmek maksadı ile, her defasında Genelkurmay Başkanlığı kanalı ile Hükümetin müsaadesi tahtında, ihtiyaca göre, kara, hava veya deniz kuvvetleri unsurları ile mahdut hedefli sınır ötesi hareket planlayıp icra etmek.

Bu maddede sayılan yetkilerin kullanılması sırasında milletlerarası hukukun diplomatik temsilcilikler ve mensuplarına tanıdığı ayrıcalık ve dokunulmazlıklar ile yasama dokunulmazlığına ilişkin Anayasa hükümleri saklıdır.

Madde 16 - (Değişik: 19/9/1980 - 2301/9 md.)

Sıkıyönetim ilan edilen yerlerde Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından alınan tedbirlere aykırı hareket edenler, emirleri dinlemeyenler veya istekleri yerine getirmeyenler veya kimliklerine dair kasten gerçeğe uymayan bilgi verenler veya bilgi vermekten çekinenler 3 aydan 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Sıkıyönetim bölgesinde maksadı mahsusa müstenit kamunun telaş ve heyecanını doğuracak şekilde asılsız, mübalağalı havadis ve haber yayan veya nakledenler altı aydan iki yıla kadar hapis ve beş bin liradan az olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılırlar . Eğer fiil, fail tarafından bir yabancıyla anlaşma sonucu işlenmiş ise hapis cezası bir yıldan ve ağır para cezası da onbin liradan aşağı olamaz. Bu suçlar basın ve yayın organları tarafından işlenirse fail ve mesulleri hakkında verilecek cezalar iki misli artırılır.

(Değişik: 28/12/1982 - 2766/3 md.) Sıkıyönetim bölgesinden çıkarılanlardan, sıkıyönetim bölgesine veya yerleşmesi yasaklanan mahalle izinsiz girenler ile gittikleri yerdeki güvenlik makamlarına ikametgahlarını veya buradan ayrılışlarında gidecekleri yer ve adres ile zamanını bildirmeyenler iki aydan dört aya kadar, tekerrüründe dört aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

10) 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu

Madde 3 - Bu Kanunda geçen deyimlerden;

a) Eser: Film, video, ses taşıyıcıları ve benzerleri üzerine kaydedilmiş hareketli veya sesli fikir ve sanat mahsullerini,

b) **Denetim: Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, milli egemenlik, cumhuriyet, milli güvenlik, kamu düzeni, genel asayiş, kamu yararı, genel ahlak ve genel sağlık açısından suç veya suça teşvik unsuru ihtiva etmemesi, milli kültür, örf ve adetlerimize uygunluğu yönünden bu Kanunda tanımlanan eserlerin yetkililerce incelenmesini,**

c) Film: Sesli ve görüntülü veya sadece görüntülü olarak hazırlanmış, ticari amaçlı eserlerle, tanıtıcı, öğretici ve teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden her çeşit hareketli sinema eseri ve benzerlerini,

d) Video: Üzerindeki elektro manyetik parçalara ses eşliğinde görüntü veya sadece görüntü kaydedilmiş her çeşit hareketli malzemeyi,

e) Ses taşıyıcısı: Üzerine sadece ses kaydedilmiş her türlü plak, ses kaseti ve benzerlerini,

f) Bandrol: Eserlerin şerit, kaset ve dış ambalajı üzerine yapıştırılan ve sökülmesi halinde yapıştırıldığı malzemenin özelliğini kaybettiren ve üzerinde Bakanlık ile işletme belgesine sahip olanın özel işareti ve seri numarası yer alan etiketi, (ses taşıyıcısında Bakanlık bandrolü ile işletme belgesi sahibinin özel işareti kullanılır.)

g) Yapımcı: Eserleri üreten veya ithal eden gerçek veya tüzel kişileri,

h) İşletmeci: Eserlerin toptan ve perakende dağıtımını, alım-satım ve kiralama işini yapan veya birden çok kişinin seyretmesi veya dinlemesi için umuma açık sinema veya benzeri salonu işleten veya kablolu yayım yapan kişiyi,

ı) Bakanlık: Kültür ve Turizm Bakanlığını,

ifade eder.

11) 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu *

Madde 4 - Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olarak çalışırlar .

Siyasi partilerin kuruluşu, organlarının seçimi, işleyişi, faaliyetleri ve kararları Anayasada nitelikleri belirtilen demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Madde 78 - Siyasi partiler:

a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini; **Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını** ; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, **milli marşına ve başkentine dair hükümleri** ; **egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunun ancak, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabileceği esasını** ; Türk Milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halkoylamalarının serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, **başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler** .

b) Bölge, ırk, belli kişi, aile, zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esaslarına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar.

c) Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamazlar ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

(*) Bu konudaki öneriler için bkz. "2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda Değişiklik Önerileri", Prof. Dr. Sübeyl Batum, Haziran 2001, TÜSIAD.

d) Askerlik, güvenlik veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı nitelikte eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunamazlar.

e) **Genel ahlak ve adaba aykırı amaçlar güdemezler** ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

f) Anayasanın hiçbir hükmünü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yoketmeye yörelık bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlayamazlar.

Madde 80 - Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı **Devletin teklığı ilkesini değıştir - mek amacını güdemezler** ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

Madde 81 - Siyasi partiler:

a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan **azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler** .

b) **Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yay - mak yoluyla** Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar.

c) Tüzük ve programlarının yazımı ve yayınlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçe'den başka dil kullanamazlar; Türkçe'den başka dillerde yazılmış pankartlar, levhalar, plaklar, ses ve görüntü bantları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar; bu eylem ve işlemlerin başkaları tarafından da yapılmasına kayıtsız kalamazlar. **Ancak, tüzük ve programlarının kanunla yasaklanmış diller dışındaki yabancı bir dile çevril - mesi mümkündür** .

Madde 89 - Siyasi partiler, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşünüşle - rin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kanunda gös - terilen görevleri yerine getirmek durumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idar e içinde yer almasına ilişkin Anayasanın 136 ncı maddesi hükmüne aykırı amaç güdemezler .

Madde 90 - Siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetleri Anayasa ve bu Kanun hükümlerine aykırı olamaz.

Siyasi partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamayacakları gibi **seçimlerde başka bir partiyi destekleme kararı da alamazlar** .

Madde 92 - Siyasi partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla, dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve **kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki veya işbirliği içinde bulunamazlar** ; bunlardan maddi yardım alamazlar veya bu kuruluşlara maddi yardım yapamazlar; bunlara destek olamazlar ve bu amaçlarla ortak hareket edemezler.

Madde 96 - (Değişik birinci fıkra : 19/6/1992 - 3821/8 md.) Anayasa Mahkemesince temelli kapatılan veya siyasi parti siciline kayıtlı bulunan siyasi partilerin isimleri, amblemleri, rumuzları, rozetleri

ve benzeri işaretleri başka bir siyasi partice kullanılmayacağı gibi, daha önce kurulmuş Türk devletlerine ait topluma mal olmuş bayrak, amblem ve flamalar da siyasi partilerce kullanılmaz.

(Değişik: 19/6/1992 - 3821/8 md.) Kurulacak siyasi partiler, kapatılan siyasi partilerin devamı olduklarını beyan edemez ve böyle bir iddiada bulunamazlar.

Komünist, anarşist, faşist, teokratik, nasyonal sosyalist, din, dil, ırk, mezhep ve bölge adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla da siyasi partiler kurulamaz veya parti adında bu kelimeler kullanılmaz.

12) 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

Madde 15 - Bir il sınırı içinde **aynı günde birden çok toplantı yapmak** istenmesi halinde vali, emrindeki güvenlik kuvvetlerinin ve gerektiğinde yararlanabileceği diğer güçlerin bu **toplantıların güvenlik içinde yapılmasını sağlamaya** yeterli olmadığı kanısına varırsa, toplantılardan bir kısmını otuz günü aşmamak üzere bir kez erteleyebilir. Bu ertelemeye müracaat önceliği göz önünde bulundurulur.

Madde 16 - a) Bir bölge valiliğine bağlı illerden; **birden çok ilde aynı günde toplantı yapmak için bildirim verilmesi üzerine, toplantı güvenliğini sağlamak amacıyla ilgili valilerce bölge valiliğinden takviye istenmesi halinde, bölge valisi bu isteklerin karşılanamayacağı kanısına varırsa**, takviye gönderilemeyen illerdeki toplantılar otuz günü aşmamak üzere bölge valiliğince bir kez ertelenebilir.

b) Aynı günde birden çok bölge valiliğine bağlı illerde toplantı yapmak için bildirim verilmesi üzerine, **toplantı güvenliğini sağlamak amacıyla ilgili bölge valilerince İçişleri Bakanlığından takviye istenmesi halinde, İçişleri Bakanlığı bu isteklerin karşılanamayacağı kanısına varırsa**, takviye gönderilemeyen bölge valiliğine bağlı illerdeki toplantılar **otuz günü aşmamak üzere İçişleri Bakanlığına bir kere ertelenebilir**.

Ertelemeye müracaat önceliği göz önünde bulundurulur.

Madde 26 - Toplantı veya yürüyüşlere ilişkin çağrı veya propaganda amacıyla kullanılan basılı veya çoğaltılmış veya el ile yazılmış davetiye, levha ve ilanlarda düzenleme kurulu başkanı ile en az altı üyesinin adları, soyadları ve imzalarının bulunması; bunlardan asılması gerekenlerin, Kanunun 6 ncı maddesinde belirtilen yöntemle de uyulmak şartıyla valilik veya kaymakamlıklarca önceden tespit edilmiş yerlere asılması zorunludur.

Bu propaganda ve çağrı alet ve araçlarında, halkı suç işlemeye özendiren veya kışkırtan yazı veya resim bulunması yasaktır.

Toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı tarihten bir önceki günden toplantı veya gösteri yürüyüşünün başlayacağı saate kadar, güneşin doğuşundan batışına kadarki zaman içinde olmak kaydıyla ses yükselten veya ileten herhangi bir alet veya araç ile çağrı yapılabilir. Bu süre dışında çağrı için sözü geçen alet veya araçlar kullanılamaz.

Kapalı yer toplantılarında, ses yükseltici alet veya araçlarla dışarıya yayın yapılamaz.

13) 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu

Madde 58 - (Değişik: 21/8/1940 - 3914/1 md.)

Her kim, Türk Ceza Kanununun 153, 161 inci maddelerinde yazılı suçlardan birisini ve 155 inci maddede yazılı **halkı askerlikten soğutmak yolunda neşriyatta ve telkinatta bulunmak ve nutuk irat etmek** fiillerini işleyecek olursa milli mukavemeti kırmak cürmünden dolayı mezkûr maddelerde gösterilen cezalarla cezalandırılır.

Madde 96 - 1. Arkadaşlarını **sözle hoşnutsuzluğa kışkırtan** kısa hapis ile veya üç seneye kadar hapis ile cezalandırılır. (1)

2. Kışkırtma umuma teşhir olunmuş yazı, resim veya sair teşhir vasıtalarıyla veyahut seferberlikte yapılmışsa faili üç aydan beş seneye kadar hapsolunur

14) 2932 sayılı Türkçe'den Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun

Durumu: 12/4/1991 tarih ve 3713 sayılı Kanunun 23'üncü maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

15) 6187 sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun

Durumu : 12/4/1991 tarih ve 3713 sayılı Kanunun 23'üncü maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.